

Helikon

„felidézi a távoli tengert”

2022 02

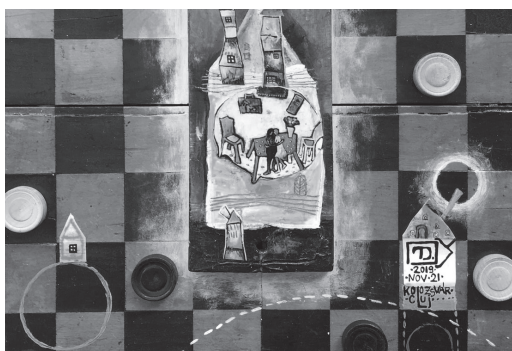
XXXIII. ÉVFOLYAM
2022. 02. (832.) SZÁM
JANUÁR 25.
ÁRA 4 LEJ | 400 FT
IRODALMI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK KÉTSZER EGY
HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON

Nostalgia
Lapszámunk 1., 3., 6.,
7., 9., 11., 13–19. és 25.
oldalát Darvai Tünde az
Ars Sacra Claudiopolitana
Kiállítótérben *5 O'Clock Tea*
címmel nyílt kiállításának
anyagával illusztráltuk.

A dolgok láthatatlan dicsfénye
Interjú Doina Rușival 4

FERENCZ IMRE
versei **7**

MÁRTON EVELIN
Mpepo 10

HOLLÓ DÁNIEL prózája **16**
TÉLFFY ÁRMIN versei **17**

PAVILON 420

JAKAB-BENKE NÁNDOR
Kezelhetetlenek **22**

KINEMATOGRÁF

A név kátyú, vaddisznódagonya, omladék, szerelem – 20.

1984. július 15-én, a Bastille ostroma százkilencvenötödik évfordulójának másnapján, egy Bois de Boulogne-i kempingben W. Imre reggel nyolc felé ébredt egy ketrecbe zárt, sárgás szőrű macska nyávogására. A péksütemény névre keresztelt cica gazdája, K., a francia lány, a szomszéd sátorban aludt W. Imre barátjával.

A halottak emlékezete, azt hittem, pernyeszerűen széthulló, a hamuszürke poron átszűrődő napfény, a csontok felzengő búcsúja a test ragyogó szerkezetétől végképp elzárja a véletlenszerűen kóborló idegi emlékezet útját a valóságtól. De én emlékszem. És ez a valóságyszerű, képsorokban megőrzött létlenyomat most is érzésekkel ajándékoz meg.

Ott feküdt W. Imre a sátorban, és eszébe jutott, hogy előző este, a forradalom évfordulóján, egy pillanatra két tenyerébe vette K. melleit. Oly puhán és esendően simult hozzá az addig sohasem érintett test, mintha erre a pillanatra készültek volna örökké. K. állt fel előbb a tábortűz mellől, elindult a mosdó felé, W. Imre a következő mozdulattal indult utána, félúton találkoztak. Tűzijáték villódzó fényében álltak, összesimulva. Délután, ahogy sétáltak hárman, K. mindkettőjük kezét fogta, így suhantak végig Szent Mihály útján. W. Imre nem értette, mi történik. Miért súgja neki K., kettőjük között állva, hogy je t'aime. Mit jelent ez? Barátjától, G.-tól, akivel a szombathelyi laktanyában ismerkedett meg, kérdezte, hogy ez mit jelent. Szeretlek, mondta G.

G. talán a legjobb barátja lehetett volna. Hamar leszerelt, apja diplomata volt, mesélte, hogy akarták megfojtani az anyját, de túlélte. A magyar történelemről magyarázott neki W. Imre, amit G. egyáltalán nem ismert. Az Árpád-ház történetét akkor kívülről tudta a kronológiából, bemagolta, ezt mesélte. G. angol szavakra tanította, W. Imre rögtön verset írt a pár szóból. G. detektívregényt akart írni, W. Imrét sohasem vonzotta ez, de most már ő is szeretett volna ilyet írni. Mikor G. elment gólyatáborba, W. Imre otthon maradt. K.-nál aludt, és vitte magával az írógépét, Winternitz Dixi hajdani tulajdonát, hogy majd K.-nál írja a detektívregényt.

Je t'aime, azóta bukdácsol a szó a test nélküli emlékezet labirintusában, az érintés forrósága a nem létezés megnevezhetetlen szövegrendszerében. Szégyen, bánat, szorongás festménye egy láthatatlan vásznon. Én látom. Hallom barátom hangját az Árpád fejedelem útján, a Duna-parton sétálva, hogy nem tehetem ezt, hagyjam el K.-t. Sírva mondom, hogy nem lehet, szeretem.

A Bois de Boulogne-i kempingben történelekről nem tudja W. Imre, hogy mit tudott G., de még aznap átköltöztek egy olcsó szállóba, az arab negyedbe. Feszült volt a hangulat, W. Imre este ott hagyta őket és sétálni ment, vett egy csomag mezítlábas, kék dobozos Gauloises-t, amit Semprun miatt kezdett szívni Tiszakécskén, amikor cukorrépat szedtek és hallgatta a Walkmanjét, órákig kószálva a környéken. Elment egy letakart arab halott mellett, akit nemrég szúrtak le, a rendőrök igazoltatták, fújta a füstöt kétségbeesetten, és nem tudta, mit csináljon, hogy je t'aime, mit tesz egy szó az élettel, vele, akinek húszévesen fogalma sincs a női testről. Előző évben a 86-os buszon megszólította egy nő, Erzsébet, Erdélyből jött, egyetemista, hogy nagyon egyedül van, közel laktak egymás-

Je t'aime, azóta bukdácsol a szó a test nélküli emlékezet labirintusában, az érintés forrósága a nem létezés megnevezhetetlen szövegrendszerében.

Wirth Imre: *A név kátyú, vaddisznódagonya, omladék, szerelem* – 20. (próza) **2.**

Demeter Zsuzsa: *Kolozsvár felett az ég* **3.**

Szenkovics Enikő: *A dolgok láthatatlan dicsfénye*. Interjú Doina Ruști íróval **4.**

Doina Ruști: *A malom kísértete*.

Szenkovics Enikő fordítása (próza) **6.**

Ferencz Imre: *Megtérés; Várakozás; Sós víz; Együtt* (vers) **7.**

Szondy-Adorján György: *Banánfák, mindörökké* (próza) **8.**

Márton Evelin: *Mpepo* (próza) **10.**

Balázs Imre József: *Emlékek hullámokból; A párhuzamos univerzum* (vers) **11.**

Molnos Lajos: *Amikor...; Feljegyzések* (vers) **11.**

Ráolvasás

Patak Márta: *Megszoknak és felejtnek* **12.**

Pavilon 420

Horváth Benji: *A világ(vége) rövid története* (esszé) **13.**

Benkő Imola Orsolya: *Hentesület* (próza) **14.**

Holló Dániel: *Egy dal az istenekhez* (próza) **16.**

Télffy Ármin: *Fuckultatív olimpia; Véghez visz a nyár; A semmi hagyományai* (vers) **17.**

Gerber Erika: *Vonattal jött* (vers) **18.**

Mózes Huba: *Van kies szőlőm* (tanulmány) **19.**

Kinematográf

Jakab-Benke Nándor: *Kezelhetetlenek* (Kis Hajni: *Külön falka*) **22.**

Theátrum

Dimény Patrícia: *Felfokozott felfoghatatlan* (Kolozsvári Állami Magyar Színház: *Hamlet*) **23.**

Kritika

Fried István: *„mintha/tényleg azok lennének, akik éppen vagyunk”* (Markó Béla: *A haza milyen?*) **24.**

Fülszöveg

Ungvári Szende-Etelka: *Előkerül a kés a párna alól?*

(Papp Katalin: *Kés a párna alatt*)

Szalló Tünde: *Kalandok az almában és azon túl*

(Bertóti Johanna: *Almából ki, körtébe be*) **26.**

Képregény

Vincze Ferenc, Csillag István: *Haiku* **26.**

Amplitúdó

Jakabffy Tamás: *Aki Stănescut Muszorgszkijra emlékeztette* **27.**

Artefaktum

Barazsuly Viktória Adrienn: *Tálcán kínált mesevilág* **28.**

Kolozsvár felett az ég

hoz Óbudán. Találkozzanak. W. Imre az apjával sakkozott indulás előtt, hátha kap valami útmutatást, de semmi, csak a lakótelepi egerek rágcsálták a csövekben az időt.

Úgy indultam el, mintha egy szimbólummal kéne találkoznom. Ez is iszonyúan hangzik innen hallgatva, miért nem szervezi másképp a halál az életet legalább visszafelé, de nem, könyörtelenül lökdös tovább. Én lennék az egyetlen, akivel ez történik? Vagy minden szereplő az életemben végigjárja a közös stációkat?

Erzsébettel a Vörösvári úton találkozott W. Imre, aki hiába sakkozott az apjával, semmilyen lépése nem volt az egyetemista lány felé. Szimbolikusnak vélte a találkozást, mindennap gyötörte magát a történelemmel, anyai nagyapja miatt is, aki észrevétlenül ráhagyta a két világháború közötti múltat. Könyvek, revizionista kiadványok, ország-város-híres ember. Erdély mindenek a közepén, minden, ami elveszett, szerelem, rokon, barátság, benne van ebben a szakadékos szóban. Kiragyog a felejtésből. W. Imre készült rá, hogy feladata lesz, vett egy román nyelvkönyvet, lapozgatta, megtanulta belőle, hogy kell mondani románul: megyek és veszek sárga lovat. Mert szót kell érteni. Erzsébet nem lelkesedett. Elmesélte, hányszor köpték le az utcán, mert magyarul beszélt. W. Imre kudarcot vallott. Nem fog sárga lovat venni románul, és Erzsébetnek sem tudott szeretetet adni, szerelmet. W. Imre azóta sem sakkozott.

Álltam a hotelszoba előtt éjjel körül, és megtorpantam. Hogy lehet holtan megtorpanni? Hallottam, hogy szeretkeznek, angolul beszélve, lefakadtam a küszöb elé, aztán a lépcsőre, és emlékszem, nem sírtam. Minden sejtem megfagyott, nem volt, ami zuhoghatott volna, hogy oldja a dermedt párizsi éjszakát.

Másnap reggel kilenc körül bekopogott W. Imre a barátjához és K.-hoz, hiszen idő előtt utaznak haza repülővel, kérdezték, hol volt. W. Imre megvonta a vállát, és égszínkéék Gauloises-felhőt fújva azt mondta, az arab portásnál aludt, remek este volt.

Fellegekben

PRÓZA

„Mint egy léggömb tenyérbe visszanyúló szálai, úgy feszülnek föld és ég között Bálint Tibor karcolatai.” Jó ideje hurcolom már magammal ezt a mondatot. Szeretném hinni, hogy K. Jakab Antal sorai kulcsot rejtenek, kulcsot ahhoz a városhoz, ahol, afféle lírai krónikásként, Bálint Tibornak élnie adatott.

Térképet készítek, léptékét karcolatokban, esszékben, regényekben, kritikákban mérem. Egy hatalmas, ma már többé-kevésbé láthatatlan írói életműben. A Kövespadtól indulok, a Sánta angyalok utcáján közeledem Kolozsvár belvárosa felé. Ösvényeim elágaznak, a Borháncs és az Írisz-telep mellé felrajzolom a Fellegvárt és a Házsongárdot. A sírkertben fekete sírkőlapon „három szem sárga szilva”. Ide menekítette, ringó táncban, Bálint Tibor regényének, a *Zokogó majom*nak a szereplőit. S húsz évvel ezelőtt, január 28-án, légy nagyságú hintájára felülve, ide menekült maga Bálint Tibor is. Azaz dehogy is ide – az élet pereméről a Házsongárd környéki almafákon túlra lendült, hiszen, mint Szilágyi István írta a *Zokogó majom* megjelenését üdvözlő soraiban, Bálint Tibor hőseit halálukon is túlra menekíti, s e menekülésben, e feltámadásban „a biztos rév megadatik nekik éppen e könyv oldalain”.

Több mint ötvenéves már a kor- és pályatárs Szilágyi István méltatása – a várost, amelynek peremén Bálint Tibor elesettjei járták keserves körtáncukat, nem ismerem. S nem csak azért, mert elzúgott azóta ötven év történelem – az egykori Bartha Miklós utca ma már román nyelvű kocsmacégére mögül kihátrált a város. Az a város, amelynek esendő lakóiról, kék párában derengő tereiről, szenvedéséről, bodzabokros malomárkárról, esti harangszójáról a legszebb szülőföldesszé született egy hajdani *Utunk Évkönyv*ben. Az a város, amelybe mintegy írói kabalaként, lábujjhegyen lopakodott be a líra, hogy leheletszerű átremegéssel meg- és elemelje a földtől a szakadt hétköznapokat, a lelki vidék kiterített térképét. Hogy a töredezett aszfalt fölé emelve, lebegve, néha-néha az ég felé lendítve átlényegítse egy hajdanvolt város történetét.

„Jó volt itt élni, ebben a városban” – írja Bálint Tibor. Novellák, esszék, regények ezernyi tükörcserepeit olvasom, hogy rátaláljak Bálint Tibor városára. Néha-néha feltekintek az égre – a sűrű, sötét fellegek fölött nedvesen csillogó tornyokat látok, eperszínű fényképeket, pirosbelű körtét, körömhátnyi arcokat, égre karcolt mozdulatokat. A világtűrből leereszkedő kötélhágcsón – mint harangkötelen – Bálint Tibor harangoz.

Tenyeremben érzem, megfeszülnek a léggömb visszanyúló szálai.

S húsz évvel ezelőtt, január 28-án, légy nagyságú hintájára felülve, ide menekült maga Bálint Tibor is.

A dolgok láthatatlan dicsfénye

INTERJÚ

DOINA RUȘTI ÍRÓVAL

Fotó: Adalbert

Idén jelenik meg a budapesti Orpheusz Kiadónál *A malom kísértete* (Fantoma din moară) című regényed magyar változata, melyből részletek olvashatók a *Helikon* korábbi és jelen számában is. A *Polírom* adta ki 2008-ban, és a Román Írószövetség prózadíját is elnyerted vele. Mit kell tudni a regény világról?

— *A malom kísértete* a vádbeszéd tökéletlenségéről szóló könyv. A kommunizmus nehéz időket jelentett számomra, felémésztette fiatalkori éveimet, az optimizmusomat is kikezdte. Bukását követően rájöttem, hogy semmiféle ítélkezésre nincs szükség. Az elnyomók mindig ugyanazok, az emberek milliói pedig csupán bűnbakok. Ezért nem hiszek a történelmi korok visszamenőleges hatályú megítélésében. Ebből a témából bontakozik ki a regény, a csernobili robbanás napjai köré szervezve cselekményét, mely saját életem fontos momentumát is jelenti. Egyébként a megszorításokkal teli időszakok mindig pszichózist szülnek, egy teljes pszichotikus repertóriumot. A félretájékoztató, a fikció határait súroló rémhírterjesztés, az értékpusztítás – mindezek az alapját képezik azon fantasztikumfajtának, amelyből ez a regény is kibontakozik.

Műveidre igen jellemzőek a meseszerű, természetfölötti elemek, még *A malom kísértete* címűben is, melynek alapját a kommunizmus témája képezi (és melyet a kommunizmus parabolájaként emleget a hazai és külföldi kritika), a realista elemek fantasztikusakkal keverednek. Honnan e vonzódás a varázslatos-csodás világ iránt?

— *A malom kísértete*ben, melynek cselekménye szülőfalumban, Comșteni-ben játszódik, a gyermekkor mitológiájával való kapcsolat is fellelhető. Ezen kívül ott van a dolgok láthatatlan dicsfénye iránti affinitásom is. A szülőházam szomszédságában levő elhagyott malom egyszerre nyugtázott le és árasztott el rémülettel. Idővel a malom kísértetéről szóló történetek más értelmet nyertek számomra, a kommunizmus mindenütt jelen levő hatalmával. Ebben a két valóságban gyökerezik a kísértetem. Egy amerikai tanulmány szerint *A malom kísértete*nek és a *Zogrunak* a fantasztikuma neogótikus, ami a kommunizmusról szóló irodalom tétovázó, elkalandozó képzetének szüleménye.

Ezekhez a mágikus elemekhez kapcsolódik az időben és térben, valós és képzeletbeli világban való utazás motívuma, az utazó szereplőknek is jelentős szerepük lévén a szövegeidben. Mit jelent neked, civil embernek, és miért fontos számodra íróként az utazás?

— A reneszánsz világ mentalitása jellemző rám: hiszek az utazás jellemformáló erejében. Jó mesélni lenyűgöző helyeken tett séták semmihez sem hasonlítható örömről, de még ennél is jobb felmérni azokat a változásokat, amiket bármely utazás eszközöl bennem. Amikor 1992-ben először jutottam ki az országból, annyira izgatott voltam, hogy gyanús személyként feltartóztattak a határon. Később azonban, miután a hosszú utak életem részévé

váltak, rájöttem, mennyire szükségem van rájuk ahhoz, hogy saját képességeimnek tudatára ébredjek. Emlékszem, hogy Pekingben, kevéssel azelőtt, hogy repülőre szálltam volna, eltörtem a telefonomat, és azon kapcsolatok nélkül, melyek napjainkban oly nagy biztonságérzetet adnak számunkra, úgy éreztem végig a Bukarest felé vezető úton, mintha el lennék szakítva a világtól. Az utazás jellemformáló erővel bír, emellett a nevelésünkhöz is hozzáad, és előre nem látott módon gazdagítja a képzeletvilágunkat. De azt hiszem, itt főleg a *Zogrura* gondolsz, nem igaz? Léven hogy te fordítottad magyarra ezt a regényt, a Franyó Zoltán ösztöndíjjal, meglehetősen otthonosan mozogsz a világában. Ott például az utazás a regényben tárgyalt hosszú, a középkortól a jelenig tartó időszaknak az összefoglalására szolgál. Ezzel szemben a *Cămașa în carouri* (A kockás ing) című regényemben az utazást a jelen újraértékelésének lehetőségeként kezeltem. Egy mai kamaszlány véletlenszerűen a 18. századba csöppen, és a megtapasztaltak során rájön, hogy nem az ő helyzete drámai, hanem azé a személyé, akinek a bőrébe bújít. Kulturális utazásnak is nevezhetjük, de kalandnak is.

Apropó kultúra: regényeidben különféle kultúrák jelennek meg. Ha jól tudom, aromán vér is csörgedezik benned, és talán ennek köszönhetően is rendkívül nyitott vagy más kultúrák iránt, és egyáltalán a másság iránt. Honnan ered a fanarióta világ iránti vonzalmad, amely több regényedben is felbukkan, és amelyet komoly kutatómunkával tanulmányoztál különböző könyvtárakban és archívumokban?

— Mindig is balkáni embernek tartottam magam, elsősorban annak a légkörnek köszönhetően, amelyben nevelkedtem. A Duna partján nőttem fel, Copanița szigete mellett, ahol a bolgár szavak és hagyományok a románokéval keveredtek. De valóban jelentős szerepe van a származásomnak is. Apai ágon ugyanis montenegrói aromán felmenőim vannak, tőlük örököltem a pragmatizmusomat és a balkáni világ irányában tanúsított nyitottságomat. Anyai ágon pedig török dédnagyanyám is volt, akinek az optimizmusomat köszönhetem. Ráadásul a nagyszüleim háza egy olyan kor tanúbizonyságaival volt tele, mely korban a balkánizmus jobban körvonalazódott, és a Duna vidéke is sokkal megghatározottabb volt. Családunk az idők során más nemzetiségűekkel gazdagodott, így zsidókkal is, Herzog nagybácsival, akinek autóműhelye volt Craiovában – itt vette kezdetét számomra a városi paradicsom.

Mindezek alakították a sokszínűség elvei által fenntartott mentalitásomat. A *Manuscrisul fanariot* (Fanarióta kézirat) című regényemben egy görög, aki tulajdonképpen meglenoromán és aromán dialektust kever, hosszú utat tesz meg Bukarestig, azt hallván, hogy itt beszélnek az ő nyelvét. A nyelvi, illetve kulturális különbségek azonban más perspektívákat nyitnak az életére. Mindig is érdekelt ez a vidék, melyen az egyébként egymástól elszigetelt kultúrák találkoznak. A *Logodnica* (A menyasszony) című regényemben pedig egy kisnyoyi lány és egy norvég férfi találkozik egy konfliktushelyzetben,

Bukarestben élő román prózaíró, egyetemi tanár, forgatókönyvíró. Több rangos irodalmi díj birtokosa, műveit számos nyelvre lefordították. Eddig három könyve jelent meg magyarul: a *Zogru*, a *Lizoanca tizenegy évesen* és az *Ártó receptek könyve* – mindhárom Szenkovics Enikő fordításában, a budapesti Orpheusz Kiadónál. A 2008-ban publikált *Fantoma din moară* magyar nyelvű fordítása, *A malom kísértete* címmel, idén jelenik meg ugyanott.

mely nyelvi jellegű is. És amikor a *Fanarióta kézirat*beli Szabolcs véletlenszerűen Bukarestben landol, a kommunikáció egyedüli járható útja a mákonylikőr marad.

Az általad – nemcsak a regényeidben, hanem más szövegeidben is – használt nyelvezet, kezdve az interjúktól a Facebook-bejegyzésekig, rendkívül gazdag, árnyalt, ami a fordítóknak is gyakran fejtörést okoz. A családból hoztad a román nyelv iránti szereteted és igényességed? És a történelem, a krónikák és kalendáriumok iránti szenvedélyed? Co-moșteni-be, a családbodhoz írásaid fiktív világában is vissza-visszatérsz.

■ Tanítócsaládba születtem, melynek tagjai mind hagytak valamit az utánuk jövőkre. A könyvek, az engem körülvevő világ és a nyelv iránti szenvedélyem kétségkívül bennük gyökerezik. Nagyanyám senkit nem nevezett a valódi nevével, s az általa kiókumlált formák olyanfajta képzelőerőről tanúskodtak, ami erőteljesen befolyásolt engem. Emlékszem, volt az ismerőseink körében egy Eliza nevű nő, akit, teljesen ismeretlen okokból, nagyanyám Lizoancának szólított. Nem is kellett erre magyarázatot adni, e név hallatán ugyanis azonosulni tudtam az ő érzelmeivel, melyek már-már annak a nőnek az életrajzát is körvonalazták. Később jómagam is ezt a nevet adtam az egyik főszereplőmnek, mert ez a név a falusi környezethez csatolt, s segített megteremteni az azonos című regény alaphangulatát, mely regényt szintén te fordítottad magyarrá.

Igen, így van. A *Lizoanca 11 évesen* főszereplőjét egy, a valós életből vett lányról mintáztad, a történetét pedig a korabeli médiából merítetted. Van még egyéb önéletrajzi elem a nevével kívül?

■ Erre nehéz válaszolni. A 11 év számomra is nehéz kort jelentett. Ennek ellenére nincsenek a regényben konkrét elemek az életemből, inkább az a mód, ahogy a gyermekkori abúzus általános helyzetét látom.

Ennek a regénynek konkrét, pozitív hatásai is voltak a kislány életére. Mi a *Lizoanca* háttérstoriája?

■ Annak a szereplőnek a sorsa, akiről a sajtó írt, eltér a könyvbeli szereplőtől. Azt a kislányt ugyanis, akit annak idején a sajtóban lejárattak, a gyámügyisek elvitték, és hiszem, hogy ezzel jót tettek neki. A bántalmazott kislány két másik lány mellé került egy lakásba, ahol valamelyes függetlenséget biztosítottak számukra. Szülői tekintély nélkül élték meg a serdülőkorukat. Felügyelték őket, de diszkrétan. Ez a program gyümölcsöző volt: a lány líceumban tovább tanult, ahol ráadásul kitüntetett tanuló volt. Most családja, gyerekei vannak.

A regények mellett az évek során számos forgatókönyvet is írtál, néhányból film is készült. Milyen jelentősége van az életed e szegmensének az alkotómunkád terén? Évekig tanítottál is a bukaresti színház- és filmmű-

vészeti egyetemen, mit gondolsz, volt-e ennek valamilyen hatása az írásmódodra, stílusodra?

■ Ez az életfejezetem nem annyira jelentős számomra. Időnként, a regények mellett, más dolgokat is szoktam írni, az akkumulációs, elemző időszakokban, amikor el szeretném mélyíteni egy adott korról való ismereteimet, vagy amikor megkér valamire egy barátom. De sok forgatókönyv nem jut el a filmkészítés fázisáig, s amelyből film készül, szinte egyáltalán nem hasonlít már az eredeti, leírt történetre. Emlékszel, mennyire örültünk mindketten, amikor Szász János érdeklődött a *Lizoanca* iránt, s filmet akart készíteni belőle? Máris Kristóf Ágotának hittem magam! És mennyire csalódotak voltunk, amikor letett erről a tervéről! Még mindig agyalok ezen a lehetőségen.

Szoros kapcsolatot ápolsz az olvasóiddal, rendszeresen látogatsz el különböző egyetemekre, iskolákba, tévé- és rádióstúdiókba. Ezt a kapcsolattartást, odafigyelést a visszajelzések alapján az olvasóid is értékelik, ami nem csoda: emlékszem, mindenik kolozsvári könyvbemutatódon hosszú sorban álltak az érdeklődők, hogy autogramot kérjenek és néhány szót váltsanak veled. Te pedig valóban mindenkivel szóba álltál, mindenkinek külön megköszönted, hogy eljött, és hogy olvassa a könyveidet. Ilyenfajta szerénységgel ritkán találkozni manapság. Miként vélekedsz erről a kérdésről: közelebb kell-e hozni az irodalmat az olvasókhoz, mint évekkel, évtizedekkel ezelőtt?

■ Határozottan igen, főleg ezekben az időkben, amikor minden megváltozott, főleg az olvasási stílusunk – ugye sokkal gyorsabban, fragmentálisabban olvasunk, de erről külön beszélgetést lehetne folytatni. Amikor azt hallom, hogy egyesek zsigerből elutasítják a hangoskönyveket vagy a fikció más formában való megjelentetését, azon a címen, hogy ők régimódi intellektuelek, már tudom, hogy ezek az emberek voltaképpen már jó ideje semmit nem olvasnak. Az igazi olvasók a közösségi hálózatok tagjai, akik ki vannak éhezve a véleményekre, a rövid szövegekre, de főleg a teljesség képzetére. Amikor ezek az olvasók telítődnek ezekkel a szövegekkel, elkezdnek könyveket, névvel ellátott fikciót keresni. Én hiszek bennük és egy olyan jövőben, aminek a részét fogják képezni az e-könyvek, a videokönyvek, a részt vevő olvasmányok. A *Paturi oculte* című regényem például több hónapig első helyen volt a citeste.ro honlapon. Ez pedig biztató lehet egy olyan időszakban, amikor egy régi világ értékei kimúlóban vannak. Az irodalmi alkotás maga átalakulóban van.

Regényeidet a határokon túl is ismerik, szeretik. Hány nyelvre fordították le, milyen fogadtatásuk volt, és melyik aratta a legnagyobb sikert?

■ Összesen 15 nyelvre, ha nem csak a regényeket, hanem a folyóiratokban, antológiákban megjelent elbeszéléseimet is beleszámolom. Ez azonban nem olyan nagy dolog nemzetközi szinten: sok pozitív kritikát írtak, az olvasók is pozitívan álltak hozzá az írásaimhoz, s több éven át tartó érdeklődést is tapasztaltam, viszont nem beszélhetünk mindent elsöprő sikerről. Nem sikerült átlépnem ezt a küszöböt, mert nem volt kellő támogatottságom, vagy nem készült híres film valamelyik regényemből. De a legjobb fogadtatásban a *Lizoanca* és az *Ártó receptek könyve* részesült, minden nyelven, amelyre lefordították. Ez utóbbi budapesti bemutatója alkalmával kaptam meg a Magyar Írószövetség Hieronymus műfordítói díját, aminek külön örülök! De az *Omulețul roșu* (A vörös emberke) Rómában kiadott fordításának is jó visszhangja volt, valamint *A malom kísértete* németországi kiadásának is. Ez viszont nem túl sok, több támogatást reméltem a román hatóságoktól.

Bármennyire is el akartam kerülni az utolsó kérdést, nem tehetem: azt hiszem, nem csak én, hanem a magyar olvasók is kíváncsiak arra, min dolgozol mostanában.

■ Hamarosan megjelenik a *Fanarióta kézirat* új kiadása a Literánál, és lassan nyomdakésszé válik egy bizarr szerelmi történeteket tartalmazó könyvem, a *Ciudățeniile amoroase din Bucureștiul fanariot* (Szerelmi szeszélyek a fanarióta Bukarestből). Szintén tavasszal adják ki a *Zogru*t Marseille-ben, francia támogatással, illetve az *Ártó receptek* könyvét angolul, az ICR támogatásával. S ha kis szerencsénk van, mi ketten össze Budapesten ünnepelhetjük *A malom kísértete*nek magyar bemutatóját.

SZENKOVICS ENIKŐ

1974, Kolozsvár. Szülővárosában él.

A malom kísértete

Tavaly novemberben a Sadoveanu könyvesbolt kirakatában pillantottam meg a regényt. Szembetűnő könyv volt, rajta óriás méretű, arial betűtípussal írt cím: *Adela Nicolescu titkos élete*, elmeséli Florian Pavel. Agyam hirtelen felborzolódtott, s tekintetem a kirakatra szögezve ledermedtem. A sötétkéék borítón az én nevem állt, és életemben először láttam így, közszemlére bocsátva. Akár véletlen egybeesés is lehetett volna. Újraolvastam a borítón díszelgő címet, és beléptem a könyvesboltba. A polcok csak úgy roskadoztak, de én egyedül a saját nevemet láttam. Kinyitottam a könyvet, és az volt az érzésem, hogy mindenki engem bámul. Koponyámban mintha egy izzó kemence ajtaja tárult volna fel. A könyv rólam szólt. Ez már az első oldalon kiderült számomra, és miután elolvastam a regényt, teljességgel megbizonyosodhattam róla.

Azon a fullasztó novemberi napon megvásároltam hát a könyvet, elindítottam a légholdit, s a fotelbe bevacskolódva olvasni kezdtem:

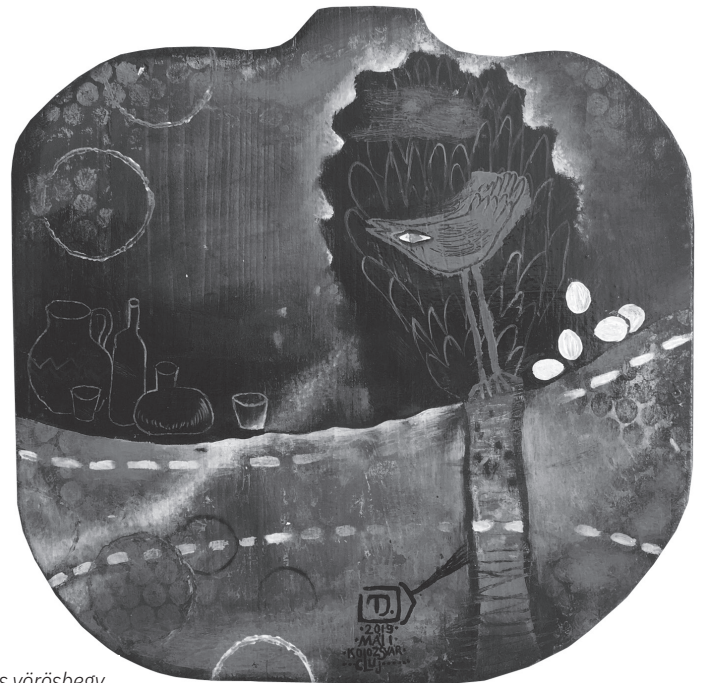
Adela Nicolescu titkos élete

Tavaszi körül Del rájött, hogy a világ változik, s ha nem is tudta biztosan, de sejtette, hogy az izgalom, amelyet most újra érez, az alapvető változások veszélyes tájékaról ered. Egyik este, a Nénjével szokás szerint a kerti házikóban töltött nap után azzal az érzéssel lépett be a házba, hogy valami szörnyűség fog történni. A ház üres volt, akárha egytől egyig meghaltak volna. Az előszobai tükörnek hűlt nyoma, és a villany sem égett. Csak a téglafalról nézett le bizalmasan Ion Nicolescu az aranyozott képkeretből, tekintetét diplomataalapja alól előreszegezve, kezében oroszlánfejű sétatálcával. Del belopózott a sötétben a hálószobába. Nem az ismerős látvány fogadta. Sem az ágyak nem voltak már, sem a háromtükrös ruhásszekrény, csupán egy kerek kisasztal, amelyet mintha már látott volna valahol. És néhány szék. A magas ablakokból nyáresti fény szüremlett be. Del odalépett az egyik padhoz, mely ugyanolyan mélyzöld színű volt, mint a házban levő székek nagy része, és felkúporodott rá, azt remélve, hogy ha lehunyja a szemét, és így ücsörög, csoda történik, mely visszahozza az eltűnt dolgokat. Nem ült így sokáig, vagy csak az idő kapott más kiterjesztést, és egyszer csak idegen jelenlétet érzett, puha lépdelést, osonást a fal mellett. Kinyitotta a szemét, és arra számított, hogy megpillantja anyját vagy nagyanyját vagy más házbelit. Óvatosan kandikált ki a szempillái alól, aztán fél szemmel lesett. Az ablak mellett egy apró termetű, kurta lábú, papírgalacsin-szerű arcú ürge állt. Del beleborzongott a látványba. A kisembernek ragyogó, ám nyugtalan szeme volt, ő maga sem értette, miért látta ilyennek a tekintetét. Rusnya volt. Hatalmas szemű, széles állú, ferde, mintha faragott, fényes orrú, ijesztő emberke. Fény vette körül, úgy ragyogott körülötte aurája, mintha erős reflektorfényben állt volna.

– Talán nem épp olyan vagyok, mint amilyennek elképzeltél – suttozta, mintha nehezebbre esett volna a beszéd. Szavai úgy hagyták el a száját, mintha hánykolódó puhatestűek által őrzött üregből érkeztek volna. – Talán nem épp olyan vagyok, mint amilyennek elképzeltél – ismételte meg akárha gúnyolódásképpen –, de biztosítalak arról, hogy én vagyok az. Látni akartál, hát eljöttem.

Del minden szavát értette, és ezt követően, egy életem át, magányának nyugodt perceiben újra meg újra átélte a félelem részleteit, a felfedezés melegségét és a szörnyű undort ama gondolatra, hogy minden reménye egy borzalmas törpére korlátozódik, arra a bonyolult helyzetre, amelyet most megélt, és amely a beszéd- mozgáskészségének gátat vetett. A törpe elmosolyodott, arcán enyhe rángás futott végig. Feje búbján két kis duzzanatot látott, pontosabban két akkorka fület, mint Del kisujjbegye. Eme felfedezése mosolyt csal az arcára. Egy pillanatig sem gondolta volna, hogy az öröggel beszélget. Sőt meg volt győződve arról, hogy a törpe annak ellentéte, jóféle.

– Én vagyok az Isten. El ne felejts – tette hozzá, majd emelkedni kezdett a magas plafon felé, egyre hosszabbá és vékonyabbá válva, áttetsző, lehetőleg fonállá válva, árnyékká, mely a lemenő nappal együtt szertefoszlott a szobában.

Magányos vörösbegy

Delre a nagyanyja lelt rá kis idő múltán, és vitte át egy másik szobába, ahova nemrég költöztették a gyerekháló. Kisebb szoba volt, melyben eddig a mosdótál állt meg a fehéreneműs szekrény.

– Gyere, no, külön szobát csináltunk neked, nem ülhetsz már a nyakunkon, meg kell tanulnod egyedül aludni, ej, hát nem lesz semmi, s ott az az ajtó is, ami a hálószobájukba nyílik, meg ez is, ami a mienkbe, az ablakon keresztül meg láthatod az embereket az úton – ha pedig jó a szemed, még a Iulica kertjéig is elleshetsz. A legjobb, ha megvan a saját szobád, hogy kiskorodtól tanuld megvetni az ágyad, rendet rakni, éjszaka is vigyázni magadra, betakarózni, magad alá rakni a paplan sarkát, hisz maholnap iskolába mégy, és itt fogod a leckéket csinálni, ide fogod tenni a füzeteket, a könyveid pedig azon a polcon fognak sorakozni, akkor majd meglásd, hogy fogsz örülni a saját szobádnak, senki nem zavar majd, ej, hányan szeretnének külön szobát, de kénytelenek egymás hegyén-hátán meglenni egyetlen likban, ráadásul olyanban, melyben padló helyett döngölt föld vagy jobb esetben linóleum fődte cement van, mert ugye manapság kevés házban látni padlót, hát mégis mit gondolsz, hányan élnek úgy, mint mi, Isten ments attól, ahogy sokan nyomorognak!

– Nem akarok iskolába menni.

– És ki mondta, hogy menj? Vakáción vagyunk. Húsvétig.

– Hát te. Az előbb mondtad. És tudd meg, hogy találkoztam Istennel.

Del nagymamája felsóhajtott, majd folytatta a mondókáját, arról, amit személy szerint fontosnak tartott.

– Gyerünk, no, dolgozunk van, kell a segítséged: ki kell válogassuk a diót a halottas kalácshoz. Holnap emlékezünk meg apósomról, és jó korán kimegyünk a temetőbe, mi ketten, mert Nénje náthás, ő is megöregedett szegény, no, zárd be jól az ajtót, s fogdza meg a szoknyám szélét, amíg leérünk az istállóhoz diót törni.

Krisztina a nyár közepén született, és ezzel a világot új, addig mit sem sejtett és nemkívánatos részletei tárultak fel Del számára. Az egész ház lázban égett azon a napon, amikor Ica világra hozta második gyermekét. Ünnepeket rendeztek, az udvarra terítették a sok meghívottnak, finom ételeket készítettek. A másik gyerekről azonban megfélekedtek. Del ott téblábolt az emberek között, elviselte az összes kérdésüket, az asztalnál pedig Predeasca mellett ült, egy csücsörítő nagysága mellett, aki csak arról tudott beszélni, hogy kell viselkedni: így kell tartanod a villát, oda kell tenned a zsebkendőt, a szoknyácskát időnként végig kell simítani meg hasonlók.

Estefelé az udvaron álló hatalmas kemencéhez osont, amelyben hajnaltól kenyeret sütöttek. Még meleg volt. Belépett a felsőpört tűzhelyre, s nem törődve immár a fehér selyemszoknyácskájával, nekidőlt a hátsó falnak és bámulni kezdte az eget, melyre épphogy felbukott a kerek hold. Akkor szállt alá másodszer az Istene.

SZENKOVICS ENIKŐ fordítása

Megtérés

Amikor hazatérsz
hosszú kalandos bolyongás után
épp búcsús misét tartanak ott
kaláka-gyóntatással
hát válassz ki magadnak
egy süket papot

igaz már nem nagyon emlékszel
a gaztetteidre a disznóságaidra

mindegy
hogy mit és mennyit mondasz a papnak
a lényeg hogy legalább kétszer annyi imát mondj el
mint amennyit neked ő feladott

2021. december 8.

Várakozás

Egy éve már, hogy követem
a járvány statisztikáját.
Hetven felett én is már
fokozottan veszélyeztetett vagyok,
hát igyekszem kicselezni a kaszást.

Ne ily halált adj, Istenem,
mondtam, amikor Szilvit, Attilát, Ernőt temettük.
Ne hozzanak engem zárt koporsóban
a fehér ruhások a temetőbe lassú gyászzenével,
kikerülve a ravatalozót!
Ne vigyenek egyenesen a sírhoz:
ragaszkodom a hagyományos szertartáshoz,
inkább a fekete ruhás, pálinkásszájú
gyászhuszárok vigyék a koporsómat!
Körülöttem a testvéreim ismerjék fel egymást,
parolázzanak, fogjanak kezet, fittyet hányva
a társadalmi távolságnak!

Uram, tudom, hogy egyszer meg kell halni,
de most ments meg az alattomos vírustól,
tartogasd számomra a jobb halál ajándékát,
és a feltámadás kérdését hagyj nyitva...

2022. január 8.

Sós víz

A sós víz a poharamban,
amellyel most gargalizálok,
felidézi a távoli tengert, ahol a halászok,
számolva az árapálllyal,
eloldják a bárkákat a parton.
Itt nem babra megy a játék.
Itt senki sem mondja, hogy pardon...

Az öreg halász jut eszembe,
ki túl nagy halat fogott egyszer,
és ennek köszönhetően

Nobel-díjat kapott az író,
Ernest Hemingway.

Poharamból a víz, tudom,
eljut az óceánig,
mely mossa, mossa a szigetet,
ahol Robinson citerázik.

2021. november 30.

Együtt

Isten és ember előtt együvé tartozunk,
bár már külön ágyban alszunk, külön szobában,
és más-más képernyőn nézzük a képmutatást.
A szó mint szeg két gerendát,
szúrva köt össze minket.
Nevezhető ez szövetségnek,
mondható a házasság szentségének is.
Egymásra vagyunk utalva,
ami kis nyelvbötléssel úgy hangzik,
hogymásra vagyunk utálva ...

Lekopott rólunk minden máz,
kegyetlenül őszinték vagyunk,
kíméletlenül megmondjuk egymásnak már
a vélt igazunk, mert tudjuk, úgyis majd
ásó, kapa és nagyharang választ el egymástól.
És tudjuk, hogy aki végül magára marad,
megsiratja a másikat...

Sírhelyünk megvásárolva ,
tengerszint felett 1300 méter magasban.
Kétszemélyes franciaágy.
Húsz évre indulásból
kifizettük a temetőadót.

2021. november 8.

Sakk-matt

Banánfák, mindörökké

Nyár dereka táján már sejthető, milyen termésre számíthatunk őszszel, ahogy a nap is megelőlegezi álmát. Amikor a fény végre fölszámolja az ághegyek magasába tolt helyőrségeit, és az éjjel csiszolatlan karmolásainak kibékíthetetlen egymásutánosságával von fátylat létünk látható színtereire, szétárad a sötétség, majd a szív szendergő kamrácskáiban barátságot köt a vér testiségnek is becézett tulajdonságaival, megalkotva az álmok természetes közegét, ahol fölsejlenek a mindenség meg az üresség közti, a döbbenet csillanásától megvilágított rokonság dohos szálai. Mintha e kettő közé kifeszített függőágyakon ringatóznánk a pihenés okosan kiválasztott óráiban, párnákkal zárva le keserveink már-már fölszisszenő száját a vidámság szép lendületének megtorpanásakor, majd a közvilágítás embernek való világossága fölöslegessé válik, ahogy tulajdon fényeikkel bújnak elő világunk kistestvérei a lakások rései, a cserepek illesztései közül, az osztályrészül jutott, talpalatnyi teremtéssel, mikor tetőzik az álom, horgonyt vetve a közös emlékezet égre sorolt nadrágszíj-telkein. Mit eldob a test, fölveszi a lélek. Világot alkot az emlékezetből. A test meg a szellem szétugrasztott esszenciái külön-külön ízzel csábítanak minket, utózik mégis hasonló, mi több, akár azonos is lehet, átível az anyag és anyagtalanság felajánlásain, majd otthonra lel és nyugalomra az emlékezésnek fenntartott tekervények időtlen szövetén. Fölkelünk. Tükörbe nézve elmerengünk, vajon kulcsszereplőként állunk még itt, az álom málladozó talpatain, érdemtelenül bitorolva a prófétáknak fenntartott helyeket, vagy csak úgy, kongani a semmivel, csöngeni a semmiért; arcunk mögött a képzelet holtágaira ereszkedő ködben fölsejlenek a teremtmények távolodó integetései, addig csupán annak a tükördarabkának a foncsorán éltünk, ahol még tájidegen nyelvtani szerkezeteket öröl ki a szánk, és a madarak a tagadás bíborba öszült kaka-sának háromszori nekirugaszkodásával idézik meg a téli ünnepek csilingeléseit énekesebb létük tegnapijaiból, hisz egységnyi térben több vágy, több kívánság és több akarat is van, mint valóság. Ők hívják oda azt. Aztán elfordulunk, elválunk tükreinktől, mint lehetőség a ténytől, mint éjtől a hajnal. Így vagy úgy, a hajnalok, az ébredés kedvencei vagyunk.

Július vége felé, a Hét Szent Alvó ünnepének reggelén láttam, nagyanyám hideg vizes ronggyal borogatja homlokát, és gondot sóhajt maga elé:

– Istenem, mi lesz... Jani bátyád beteg – szólt, és a sóhaj felhőibe burkolt engem is.

Elindultam kifelé az udvarra, egy magasabb, derűsebb ég alá, mentemben még hallottam, odasúgja nagyapámnak: „csak hálni jár belé a lélek”, és akkor szelíden arrébb toltam a kétségbeesés alakzatait, mert nem azokban akartam megmártózni, hanem a friss levegővel sodródó jó tanácsok, ötletek örvényeiben, képtelen voltam elfogadni, hogy az a hatalmas lélek csupán hálni járjon szálfatéstebe. Mi lehet Jani bátyámmal? Még élt emlékeimben, ahogy biztat minket, mikor előntöttek a fáradság mélyről feltörő, sötét nedvei hosszú kirándulásaink kapaszkodóin, még csak egy lépés, még egy, és még egy, mondta, aztán ellestük a testtől annak törvényeit, ha az majd elgyengül, élhessen velük a lélek, és olyankor már rég nem a lábaink vittek, pusztán annak a belső toporzékolásnak engedő akarat. Mit tehetnék én, hogy az ő lelke ne csak hálni járjon, és imádkozni a testbe, ahogy Kroner tisztelendő templomába járt egykor Prosek Baba, eleven szentként borítva árnyékát az oltárképek penészszirma-

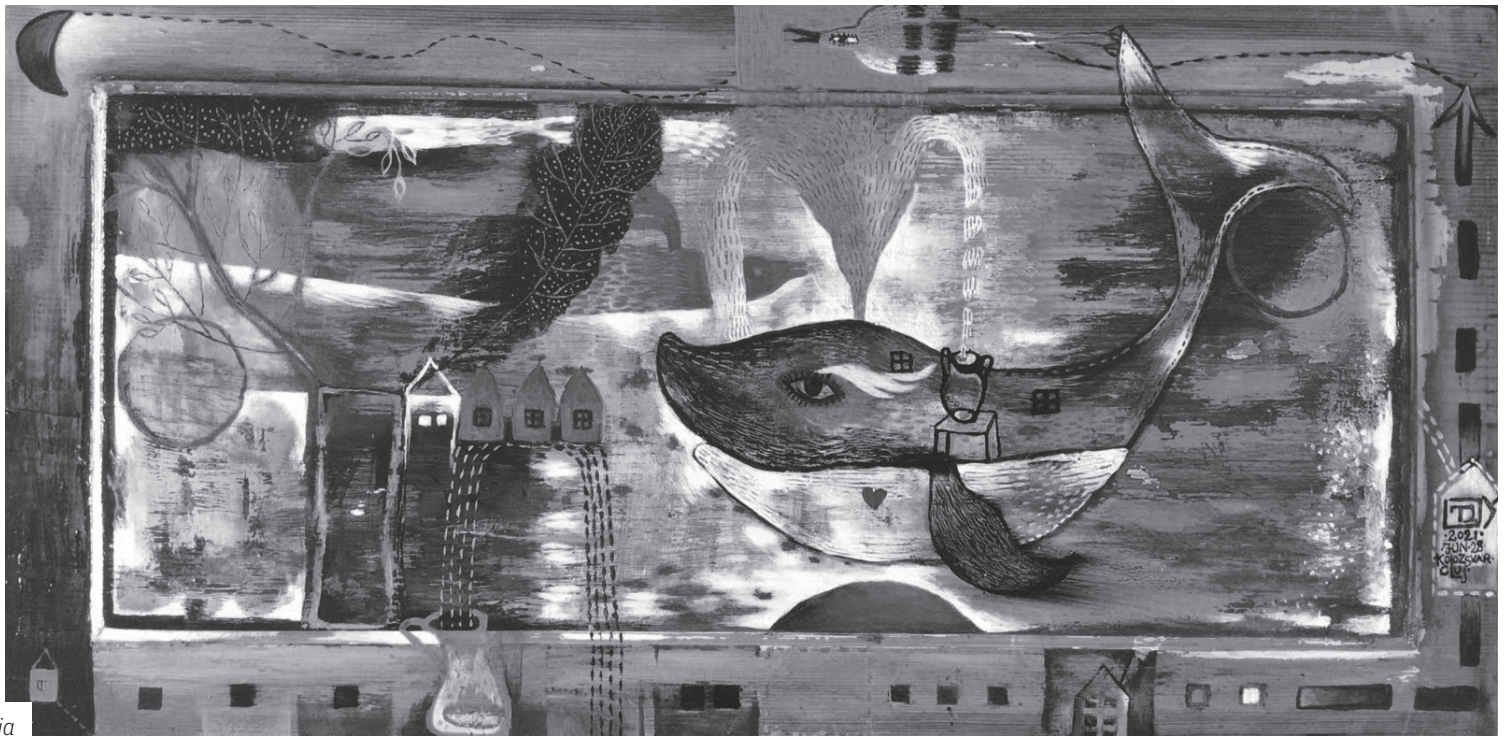
Ilyenek lehetnek a banánok kiskorukban, gondoltam, ezért el is neveztem a fákat banánfáknak, bár senki nem erősített meg ebben.

ira, és hiába lengette be nagyanyám remek citromtortáját a kapun, kétszer is talán, mégsem sikerült őt kicsalogatnia onnan? Odébb toltam magamtól ezeket a képeket, ahogy a szobában, a játék tereinek helyet szorítva toltam odébb egy öregségében megvetemedett kávézóasztalkát, meg-megreccsenő lábacskaival, miket a 19. században még enyhén íveltnek vélhettek volna, most talán rokokó görcsnek neveznék, és még ugyanazzal a mozdulattal göngyöltem gyermekkoromat is két századvég fájdalmába, egyikből a nagyszüleim kanyarodtak ki, a másik felé én tartottam a remény fölhaborító bizalmatlanságával, mert a bizalom akkor még nevetségesnek tűnhetett és távolinak, akár Decius császárnak a Hét Szent Alvó ébredése, majd áthaladtam a gangon, ki a kapun, és hosszú gyaloglásaim egyikére indultam a sugárutakról oldalbordaként elágazó utcácskákon, hogy szembemenjek a megoldások mindig késő, mindig ráérő sugallataival, mert láttam én, bal kezem tenyerének vonalain láttam, nincsenek messze, úton vannak ők is.

Különös fák szegélyezték azokat a mellékutakat. Nem a természetük vagy a színük tűnt különösnek, hanem hatalmas, sokszög alakú leveleik, mintha káposztás téstának szabták volna ki őket egy saját világképpel sújtott derelyevágóval, meg a mögöttük lelógó, éretlen banánokra emlékeztető hosszúkás termések vagy inkább gyümölcsök. Ilyenek lehetnek a banánok kiskorukban, gondoltam, ezért el is neveztem a fákat banánfáknak, bár senki nem erősített meg ebben, sőt, ha olykor más előtt is volt merszem így nevezni őket, néhányan a fejüket rázták, páran mosolyogtak, a többiek meg csak annyit mondtak: igen-igen. Talán utóbbiak cselekedtek a legbölcsebben, hisz ez a dupla igenlés, így, sebesen egymás után hadarva, némiképp a folyamatok helyes irányba történő elmozdulására utalhattak meg a folyók megmásíthatatlan, törődött haladására, ahogy minden következő szakaszban ugyanaz a nevük, mint az előző métereken, aztán egyszer csak valahol megszűnik a név és más nevet kapnak, bár szinte semmi nem változik, csak élet és halál kérdő-és előjelei. Ezért aztán kitarítottam a banánfa neve mellett, teremjenek bár hatszázmillió egyéb gyümölcsöt azok a fák egy köbméteren, a csak azért is folyókat térítő csökönyössége ugyanabban a térben hatalmasabb a számok köznapi irgalmánál. Ma már tudom, nem banánfák azok. És tudom azt is: ha beleharapnék ismeretlen gyümölcsökbe, mégis a banán ízét érezném a számban.

Ezekkel a gondolatokkal próbáltam kevésre örölni magamban a szomorúság bármin fennakadó, szégyellni való darabkáit. Lépteim mellett a házak kutyái heverésztek a kapualjakban, naptól fényesre vasalt bundáikkal, aztán Bonomiék háza előtt lehajoltam megsimogatni Pufit, hátha sikerülne kitapogatnom a szendergés gondolatait, de csak egy hideg és makacs álmodt éreztem, mintha épp akkor lehelte volna ki a lelkét a jámbor állat. Hirtelen fölegyenesedtem, és örömben belecsókoltam a bal tenyerembe, amivel nemrég még a kutyát simogattam, és az öregség türelmes, áhítatszaga érződött rajta, és hálás voltam a vonalaknak, hogy Pufihoz vezettek. Amit kilehelünk, azt be is szívhatjuk. Értem én, a végén egyszerre leheljük ki az egészet, ám legyen, de addig is, minden lélegzet megmártózik bennünk, és magára ölti kendőzhetetlen minőségeinket, talán eggyel több arany-, ezüst- vagy ólomatommal gyarapszik, bármivel, amire szükség van néhány molekulányi ilyen vagy olyan emberhez, hátára veszi a derű és ború bacilusait, a jóság és gonoszság részecskéit, melyek súlya szerint dől a világ erre vagy arra, bár általában egy harmadik irányt választ, amit még el is kell nevezni, hogy ismerősként szólhassunk hozzá, bármi is legyen az, épp csak a közöny ne, ha kérhetem, meg a lemondás ványadt ujjú legyintései, akkor már inkább a jaj, a por és a recs.

Ez lesz Jani bátyám gyógykezelésének alaptétele. A lélek visszacsalogatásának, helyhez kötésének és felfrissítésének stratégiai irányelve. Szökdécselve indultam az üzlet felé, zsebemben a napok óta kuporgatott aprópénz helyeslő csörrenéseivel, és hányaveti svunggal vásároltam luftballonokat, kb. húszat mindenféle színben, és azok az öröm gyöngyeinek tűntek nekem akkor, miket a világ-szép kisasszonyok sírnak ki szemükből, hogy a boldogság reszketeg tornyainak idelátzó repedéseit rakják ki velük az ebben jártas mesterek. Tudtam, egyedül nem leszek képes végrehajtani a tervemet, így beavattam abba a szomszéd Pelyhes Lacikát is, akinek a neve

Noé bárkája

nem azt sugallta, hogy ő könnyű lett volna, csupán azért ragadt rá, mert folyton el-elmaradozott róla valami: hajszálak, ruhájának pihéi, korpa, lerágott körmének darabkái és talán bőrének apró foszlányai. Tartottunk is attól, egyszer még elfogy itt nekünk.

No, de akkor világos volt a cél: lelket kell gyűjteni. Lehetőleg jót. Ezért vásároltam a luftballonokat. Legyen hová kilehelni, mit beszívhat más. Édesanyámmal kezdtük a lélekerősítők gyűjtését, mert olyan természetességgel áradt belőle a jóindulat, mintha az lenne lelkének köznap beszéde, s ott húzódnának a lét-nemlét kétségbeejtő mezsgyéi, ahol ő örök. Megkértem, fújjá fel nekünk a léggömböket, mert labdázni szeretnénk, eltitkolva valódi szándékomat, „ennyivel egyszerre?“, álmélkodott, de azért felfújt tizet, akkor kicsit elszédült, keskenyek azok a mezsgyék, és azt mondta, kérjünk meg mást is. A következő tizet azok fújták fel, akikről feltételeztük, jó minőségű a lelkük. Meg a képzeletük. Kiszólni a feltámadás érveit. Kicsit még töprengtünk a kivitelezés módozatain, hogyan adjuk át Jani bátyámnak az erősítőt, de hamar rájöttünk arra is. Tudtam, ebéd után mindig szunyókál egy keveset a hátsó szobában. Majd csöndben odaosonunk és kiengedjük a léggömbök tartalmát az orra előtt, amitől felfrissül a lelke. Egyszerű. Bár nem odavalóknak tűntek azok a luftballonok akkor, olyanok lehettek, akárha a Tádzsról lemetszett geometriai és növényi ábrákkal írják alá az Uffizi képeit, teszem azt, valaki a *Trónoló Madonna* alá illeszteni: „téglalap, háromszög, rombusz”, vagy a *Vénusz születése* alá: „sokszög, tengeri herkentyű, virág”, megsúgva, hogy a művészi kiteljesedés csupán egy újabb homály, újabb bolyongás, amit egy másik homály követ. De akkor, mint sok egyéb, csupán az ártatlanság ablakkereiteiben érvényes villanást, nagyon is megfelelőnek, sőt, természetesenek találtuk ezt is. Titokban szeretnénk volna megejteni az egészet, mert tudtuk, hiába lengetnénk meg Jani bátyám előtt a módszerbe vetett bizalmunk zászlóselymeit, nem lenne hajlandó követni utasításainkat. Úgy kell belelegeztesdük vele a lélekfoszlányokat, hogy ne vegyen észre semmit. Ha ébren lenne, biztosan méltatlankodna és elkergetne minket. Nem tudom, miért gondoltuk, jó ötlet ez, vagy megfelelő „gyógykezelés”. Talán ott lehetnek ennek gyökerei, mikor rézkilincsu szobáink legnagyobbikában a megsárgult kiadványokat lapozgatva csodálatos, az utolsó részletekig kidolgozott illusztrációkra bukkantam. Az egyiken pompás ruházatú ember feküdt egy hatalmas ágyon, előtte meg ugyanolyan díszes ruhában egy másik ember aranyló gömbbel kínálta a fekvőt, hogy fogadná azt el. Mögöttük, a háttérben, rengeteg kisebb méretű alak nézte őket, hogy mi lesz a dologból, elfogadás vagy visszautasítás, de nem lehetett megállapítani, kik, talán a mahayana s a himayana szekértolói lehettek vagy az ó- és újszövetségre lépett emberek, de az is előfordulhat, hogy nem volt semmiféle gyöker, és a jött-ment ötletek kopogtak, de nem találtak meg, és mindez már ott volt a zsigereimben, csupán egy alkalmas pillanatra várva sodródtak a véreimben oldott egyéb indulatok szilánkjával, és a végtagjaim engedelmes csúszómászókként követték őshonos parancsait.

Az egyiken pompás ruházatú ember feküdt egy hatalmas ágyon, előtte meg ugyanolyan díszes ruhában egy másik ember aranyló gömbbel kínálta a fekvőt, hogy fogadná azt el.

Aztán már szinte önmaguktól követték egymást cselekedeteink, mint amikor a valószerűtlen elfogadhatóvá, természetessé gyúrja magát a gyaúr szem előtt tornyosulva tényné, a csordázgató szellem megkönnyebbülésére. Mikor nem látott senki, besurrantunk a nagynéném háta mögött, óvatos léptekkel egyenesen a hátsó szobába, ahol Jani bátyám szundikált ebéd után Jancsika s Juliska porcelánra festett arcai alatt, és sorra kiengedték a léggömbök tartalmát az orra elé. Szépen haladtunk, úgy tűnt, egyre pirosabb az arca, és ütemes lélegzése is szép álmot mintázott, talán már a tizenötödik gömbnél tarthattunk, mikor Lacika valamelyik lerágott körmetől kipukkadt és hatalmasat durrant, épp amikor Jani bátyám orrához illesztettük azt. Azonnal fölnyitotta szunyókáló szemeit, és amikor megsejtette, miben is sántikálhatunk mi ketten, kiugrott az ágyból, és egészen a gangig kergetett minket. Felüvöltő félelmünkben nem álltunk meg ott, hanem átszaladtunk annak sötétjén, és meg sem álltunk a vöröses fényben égő paprikáig, paradicsomig. Ahogy egymásra néztünk, láttuk, boldogok vagyunk. Jani bátyámban a lélek kialudta magát, és most kipihenten úzi testét a láb dühös, a szív piros dobbanásaival.

Már esteledett, mikor végre visszatértem a házba. Rám néztek, de semmivel nem volt több abban a nézésben, mint máskor. Vacsora közben nagyanyám még elmondta, csoda, hogy ez a júliusi szárazság legalább annyi zöldséget megkímélt, amennyi az asztalon van, és a Temes vize is apad, és hogy a Hét Szent Alvó, valami efeszoszi germán ifjak voltak, akik mély álomba merültek egyik császár idején, és majd kétszáz év múlva ébredtek föl, már egy másik császár csillagai alatt, tanúbizonyságot téve előtte a lélek halhatatlanságáról és a feltámadásról, és aztán elaludtak ismét, immár örökre, de emlékszünk rájuk, mert az emlékezet ilyen, meg aztán, ha megszomjazunk vacsora után, nem kell a kúthoz kimenni vízéért, mert folyik még a konyhacsapból is, igaz, csak lassan, cseppre csepp.

Mpepo

| regényrészlet |

Vágy s küzdelem: az éj magzatvizéből fűrgén
és vidáman; hogy szokott útját járja meg
Remény, Akarat, Nyers-erő így egyesülvén
S Nem-múló-nagy-fájdalmak, a Múló-kis-érdekek.¹

A száraz évszak második napján Ndé tábornok futára belépett az ajtón, és körül sem nézve szegényes szobájában, azt mondta, azonnal indulnia kell. Egy esküvői csoportképet nyomott a kezébe, és rábökött a nőre. Őt kell megtalálnod – mondta Nérukanak, aki alaposan megfigyelte a nő arcát, azt, hogy milyen a szája, a szeme, milyen volt az arckifejezése a fotó készítésének pillanatában. Megvizsgálta alakját és testtartását, és megnézte azokat is, akik körülötte álltak. Néhány ismerőst is látott a képen, mindannyian ünnepi köntösükben állodogáltak, a legtöbben napszemüvegben.

Bizsergés futott végig Nérukan, mint mindig, amikor új megbízást kap. A futár megjelenése előtt pár héttel költözött a fővárosba, mert a tábornok egy homályos üzenetéből arra következtetett, hogy szeretné, hogy ha alkalomadtán a közelében lenne. Úgy látszik, eljött az az alkalom, gondolta Néruka, és még mindig a fényképet bámulta.

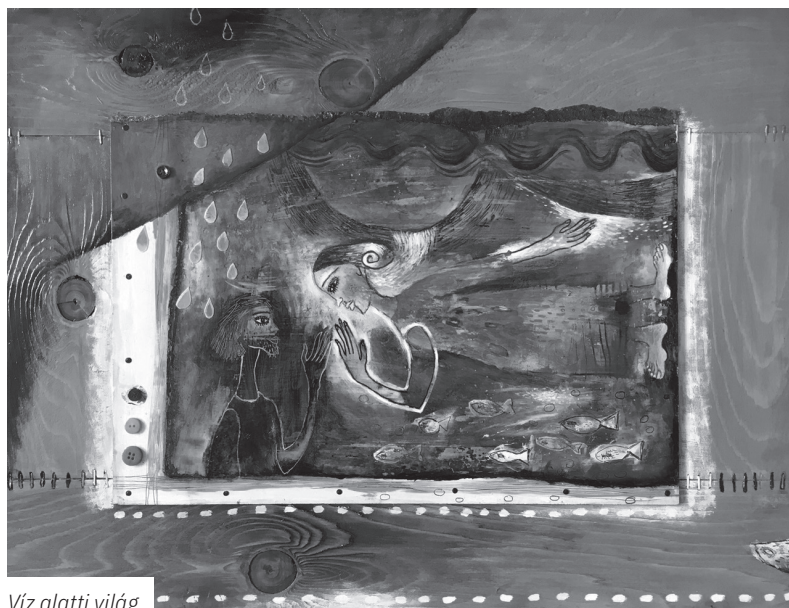
Most már sokkal öregebb szerintem – mondta a futár segítőkészen, majd átadta a vaskos füzetet, amelybe a jegyzőkönyvet kell vezetni, és egy géppel írott levelet mutatott, amelyből Néruka tudomást szerezhetett mindarról, amiről tudnia kell munkája során. Miután elolvasta a levelet, a futár azonnal elégette, és ugyanolyan hirtelen, ahogy jött, távozott.

Néruka befalt néhány tókkijó kekszet, és ráérősen öltözött hiénafoltos egyenruhájába. A tókkijó keksz abból készül, ami éppen kéznél van, alapvetően sós víz és rizsliszt keveréke. A lényeg a por, amibe hempergetik. Ezt a port több helyen is gyártják Ndé tábornok országában, receptje ismeretlen, hatása varázslatos. Két-három keksz energiával tölti fel az embert. Az éhség persze megmarad, de csendesen kushad a gyomorban. A kekszek általában korong alakúak, nem nagyobbak, mint egy ötszázjenes. Néruka nemrég vásárolta az érmét a Déli Piacon, és azonnal rájött, hogy a tókkijó keksz több okból is hasonlít a jenre. A színe hasonlóképpen ezüstös, de a jen ehetetlen, mert fémből készül. Oda azért még nem jutottam, hogy vasat egyek, mormogott magában Néruka, mert a minap az egyik málhahordó, aki éppen kliensre várakozott, azzal dicsekedett, hogy a gyomra annyira erős, a vasat is megemészti.

Megvizsgálta a cipőjét, megigazította a fűzőket, és visszafeküdt az ágyba cipőstől-ruhástól. A nemzetközi repülőtér távol van a várostól, úgy másfél óra járásnyira a pusztaság felé. Aloist minden biztonnal alaposan megfésülük, mielőtt beengedik az országba. A reptérre kimenni értelmetlen, ha akar valamit, úgyis be kell jusson a városba. Ha idegen, az autótúton jön, de ha nem ott jön, akkor is másfél óra – gondolta, és lehunyta a szemét. A pihentető sötétség helyett minduntalan Alois képe ugrott be, és nem tudott elaludni. Gyomrában alomnyi éhes hiénakölyök követelözött, és nem volt mit enniük adjon. Pénzt nem küldött Ndé tábornok a futárral, de azt megüzente, hogy a nőnek majd lesz, gazdálkodjon belőle okosan. Néruka halkán felnevetett, hisz születése óta egyebet sem tesz, csak okosan gazdálkodik azzal, ami éppen van.

Szobájából kilépve elindult a piacok felé, messzire elkerülve a város közepét átszelő kerítést. A kerítés tetején szögesdrót van, a drótban áram, helyenként vaskapuk nyílnak, százméterenként őrbódék, őrség, kutyák és félvad hiénák. A kerítésen túl van az oázis, az elnöki palota, amely a törvényhozás hajléka és a kormány székhelye, az oázisban vannak a szállodák és a gazdagok fallal erődített birtokai. Hogy mi értelme van a falon belül más falakat is húzni, azt Néruka sohasem értette. Például a bölcs Ndé tábornok bizalmi embereivel és legjobb kémeivel soha nem a palotában, hanem a Déli Piacon, Bilél borbélyüzletében találkozik.

A Déli Piac a hangárnegyed szélén, a sivatagba vezető út mellett van. A hangároknak tömegszállásokat rendeztek be, ott élnek azok, akiknek nincs ahol lakniuk, és valószínű, hogy nem is lesz. Néhányban hangszigetelt szórakozóhely működik, a legtöbb éjjel-nappal nyitva tart. Ez a piac a legnagyobb a városban, és bármit lehet vásárolni, csak ismerni kell azokat a jeleket, amelyek alapján meg lehet különböztetni az egyszerű gyümölcsárust azoktól, akik az angyaltrombitát árulják, mely árucikk nevét egy hasonló alakú virágról

Víz alatti világ

kapta, de semmi köze nincsen a növényhez. A változó hosszúságú, tölcsér alakú szivarkák alapanyaga az áfonyakender virága és más összetevők, mindenki más receptre esküszik, hogy az a jó. Számítlan fajtája van, de mindnek kékes a füstje és elmaradhatatlan alapanyaga az áfonyakender. Ndé tábornok országában állami ültetvényeken termesztik, de jut belőle a feketepeciacra is, főként a Fény Városából származó növény, amely a legkeresettebb. Az angyaltrombita megmutatja az ember igazi természetét, keresett árucikk. Évezredek óta fogyasztják, csodatevő tulajdonságait sokan dicsérik. Az árusok legtöbbször magasan képzett, és könnyűszerrel híveket szerznek, mert felismerik a potenciális vevő gyengeségeit, és könyörtelenül visszaélnék eme képességükkel.

Az örök éppen váltották egymást a fal körül, Néruka megszaportázta lépteit, mert a száraz évszakban rövidiek a délutánok, és az éjszaka mint elszabadult vasfüggöny zuhan a tájra. A Déli Piacon még dübörgött az üzlet, itt-ott a dobok is, a levegőben az ételek és italok, gyümölcsök, halak, latrinák, emberek szaga összevegyült, és vékony mázzal vont be minden járókelőt.

Bilél fodrász- és borbélyüzletének teraszán ott ült Alois talpig feketében. Tincsei közé vöröses por szállt, szeme alatt sötét karikák.

A borbély felrebbent, amint meglátta Néruka egyenruháját és fekete, kecskebőrből készült futócipőjét, amilyen nem akárcikinek lehetett Ndé tábornok seregében. A nővel kapcsolatban is a cipő zavarta össze, mert az kísértetiesen hasonlított a tiszték lábbelijére. Beszédbe elegyedett vele, és a nő készségesen felelt, de válaszai szétfutottak, mint a higanycseppek. Megkínálta szelencéjéből, és rágyújtottak. Ekkor lépett be a kerthelyiségbe Néruka.

Bilél jobbnak látta, ha eltűnik. Besomfordált az üzletbe, és sepregetni kezdett. A nő átszellemült arccal szívta végig az angyaltrombitát, és olyan tekintettel nézte a tisztet, mintha az a szeretője vagy a kisöccse lenne. Bilél a haj- és szakállmaradványt egy fémserpenyőbe dobta és meggyújtotta. A bűzös füst marta a szemét, de túrt, mert a hajban és szőrzetben lakó szellemeket másként nem lehet távol tartani, márpedig neki nincs szüksége ártó szellemekre. Mire befejezte a műveletet, vendégei kifelé andalogtak a kertből, a nő a tisztbe karolt, kicsit bizonytalan volt a járása. Bilél lerogyott a kárpitózott karosszékekbe, amelyben Ndé tábornok szokott üldögélni. A szék az ő távollétében Bilél széke. A fodrász szentül hisz abban, hogy a tábornok erejéből egy kevés a széken keresztül átáramlik az ő testébe és lelkébe. Sehogy sem jutott eszébe, hol látta Aloist, vagy valakit, aki nagyon hasonlít rá.

Bosszantó, hogy sem eszembe nem jut, sem elfelejteni nem tudom – morgolódott Bilél. Idegességében megivott egy kis üveg magas alkoholtartalmú italt, amit ő magában *kigyónak* nevezett, mert amint lenyelte, azonnal tekergőzni kezdett a testében több, különböző méretű kígyó, nem kímélve elméjét és lelkét. Hatása mégis kellemes, a felajzottság azon állapota, amelyben Bilél társaságra vágyott, de tudta, ha még egy üvegecskével megiszik az italból, megelégszik saját magával is.

Alois azt mondta Nérukanak, miközben a Keleti kapu felé lépkedtek, hogy ismeri Bilélt, és a borbélynak is rémlett valami, csak nem tudta, honnan és mennyire ismerik egymást.

Segített neki az emlékezésben? – kérdezte Néruka.

Nem – mondta Alois, és megrázta a fejét, mint egy öszvércsikó.

Jegyzet

¹ U. Eweka: *Hétfő* (ford. Reményi Béla)

Emlékek hullámokból

Az emlékek színekből vannak,
rétegzettek, mint egy gyermekkor, amelyben
képeskönyvek lényei mozognak.
Mögöttük ott leselkedik a víz,
s a víz mögött azok, akik ott voltak már a vizek előtt is.
Az emlékek álmokból vannak,
a rémálmok laknak legalul,
tajtékjuk sárga és élénkörös.
Az emlékek létformája a hullám,
felkavarja a szilárd anyagokat,
partra veti mindazt, ami nem akar cseppfolyóssá válni.
Az emlékek létformája a találkozás,
a könnyűség találkozása a vihangéppel,
a háló találkozása a felhőkkel,
valami kisméretű találkozása azzal, ahol nincsenek méretek.

A párhuzamos univerzum

Benéz a túloldalról, nem sokáig, csak egy pillanatra.
Anyagi formát ölt, aztán ottfelejt magát.
Benéz a víz alól, alakja száraz lesz, és csórt visel.
Benéz a felhő mögül, formája forrón gomolyog, majd megszilárdul.
Benéz a sötétből, és átérkezve fényleni kezd.
Benéz a szürkéből, ideát színeket úsztat.
Szimmetrikusak az érzések,
hogya rátalálsz a pontra,
ahonnan látszik, hol találkozik magával.

Séta Oscar Wilde-dal

Amikor...

(Király Lászlónak)

Amikor pipacsok voltunk,
jó volt nekünk:
nem kellett arra vágnunk,
hogy pipacsok legyünk mindenáron,
hiszen pipacsok voltunk,
mert nem is lehettünk másképp –

Évre év rakódott szívünkre vastagon,
felgyült bennünk is avar,
szilánkos törmelék,
reményeinket fojtogatja
mindenféle giz-gaz –

Amikor pipacsok voltunk...!

Istenem,
Nem is merném elhinni, ha
Nem lett volna igaz.

Feljegyzések

Szeretem a hitet,
mert mindent elhítek,
amit én is hinni akarok.

*

Csak ne akarnám
még mindig feltalálni
a spanyolviaszt!

*

Bekerített a remény,
ez az önfejű,
minden kudarcot
túlélő konok.
Nincs menekvés:
megadom magam.

*

Mindig arról álmodoztam,
hogy egyszer majd én is
a tékozló fiú leszek.
Ma sem értem, hogy
miért nem csángáltam
el soha.

*

Itt állok.
Másként is
lehetnék,
de megszoktam már,
hogy itt állok,
másként mi értelme
volna az egésznek.

Megszoknak és felejtenek

Évekkel ezelőtt legalább két karácsonyon át is nálam volt Gyulai Pál összes költeménye, a Franklin Társulat 1902-es kiadásának még a szerzői példánya talán, Gyulai Pál leányfalui házából, az örökösei által őrzött könyvtárból. Hatalmas, 37×26 cm-es, 226 oldalas könyvtárgy, fűzött, kemény papírkötésben, Radó-Hirsch Nelli grafikáival. Egy idő után persze vissza kellett adnom tulajdonosának, hiszen Mariann, a kritikus-író még oly kritikus örököse, házának jelenlegi gazdája kicsit zokon is vette, hogy ilyen sokáig magamnál tartottam, nekem viszont örök emlék marad az a két karácsony, amelyen azzal ajándékoztam meg magam, hogy hangosan felolvastam a kötetből az 1869–1872 között keletkezett, töredékben maradt költői beszélt, a *Romhányit*, amely önmagában, így töredékben is gyönyörű, kezdő strófája pedig, túlzás nélkül mondom, számomra a mindenkori magyar irodalom egyik legszebb, legszívbeemelő darabja, ahogyan ezzel az auktattal felérő, egyetlen kötőszóval indít, előrevetítve előzményt és folytatást egyaránt.

„És Magyarország újra csendes,
Nem kelti zaj, nem nyomja had,
A fecske újra bátran repdes
S megszáll ahonnan elriadt;
A holtakat mind eltemették,
Az élő hallgat biztosan,
Kit elfogtak, börtönbe tették,
Egy szóval: rend és béke van.
Csak a szív zajg és fel-feltámad
A le nem győzött bosszu s bánat,
De népek úgy, mint egyesek
Megszoknak és felejtenek.”

Mariann már óvatos, amikor azzal hívtam föl még október végén, hosszabb távollétem előtt, hogy majd karácsony előtt szeretném újra elkérni a kötetet, mert írnék róla a *Helikonnak*, finoman hárit, de abban maradunk, hogy majd jelentkezem, ha haza-

jöttem. Így is történik, hívom, ő megint csak finoman, ám határozottan, hogy majd karácsony után.

Az év utolsó előtti napjainak egyikén megyek is hozzá. Eleve tudom, hogy a könyvet nem vihetem el, csak fényképezhetem, úgyhogy rövid beszélgetésünk után célirányosan indulok a könyvespolchoz, nem nehézzel megtalálnom a díszes gerincű, hatalmas kötetet. Találomra elkezdem lapozni, hátha meglelem benne az orosz tiszt kézjegyet. Mariann hitetlenkedve hallgat, erről nem tud, igaz, édesanyja elbeszéléséből hallotta, hogy az ostrom alatt lovakat is tartottak a házban, sok könyv megsemmisült, bepiszkolódtak közben. Én is mindig csodálkoztam, hogy egyáltalán megmenekült ez a könyv, és a tiszt csupán a névjegyet hagyta benne, egy másik helyen pedig talán a támadás irányát jelezte a háromfelé tartó nyilakkal. Az előzéklapokon viszont egy másik, kevésbé kiírt, nem túl kalligrafikus kézjegy, talán valami szerelmi vallomás Zdarov honvédtől Zsenyának.

Nem hoztam el tehát a könyvet, éppen nagy kutatómunkában vagyok, így karácsonykor nem is olvastam föl magamnak hangosan a *Romhányit*, de ma, újév napján, a *Ráolvasás* kedvéért, ha nem is az 1902-es Franklin-féle kötetből, hanem a MEK oldaláról, mégiscsak visszatérek Ifjabb Romhányi grófhhoz, aki „Bécsben Stefi és Pista honn, / Sok tudományra tanították / Innen s túl a határokon”, és nincs is egyedül a valós és fiktív magyar „fertálmagnás” hősök sorában azzal, hogy „Két év alatt elpazarolja / Erszénye, szíve kincseit.”

Mit mondjak, egész más gépen olvasni ezt a verses regényt, hiányzik hozzá a könyv lelke, az a régi karácsonyi hangulat, de most is megmosolyogtatnak az ismerős, jellegzetesen *gyulais* sorok, „Ha nagy, csodás és szörnyű szép kell, / A Jókai regényét nyisd fel; / En ezt meg nem tanulhatám, / Nincs hozzá sok phantasiám.”

Sok helyen támadt az az érzésem, hogy Gyulai élete végéig tudta volna írni a *Romhányit*, beleszöve a múlt- és jelenbeli eseményeket, személyes tapasztalásait, talán azért is nem fejezte be. Mondom ezt, amikor például ilyen strófákkal találkozom benne, amelyekbe életbölcösségeit rejt:

„A várkastélyban ígyen éltek
Egy boldog s két boldogtalan,
Máskép éreztek, mint beszéltek,
Nem értve egymást untalan.
Játszák az élet színjátékát,
Miképen játszom én, te, más;
Az ember, bár kerülje sorsát,
Nem egyszer mily komédiás.
Mily ritkán az, aminek látszik,
Jól vagy rosszul, szerepet játszik...
De hol marad történetem?
Majd folytatom, csak türelem.”

Romhányi gróf személyes kalandjainak, hanyattatásainak és az ország keserves sor-

sának taglalása váltogatja egymást a négy éneken keresztül, szerelmek, csalódások, szertefoszló remények, aztán „Világosnál vége mindennek”.

„A nép bálványt teremt magának,
Ha jó szerencse emeli,
Hisz benne, hisz minden szavának
S mintegy önmását tiszteli,
S ha a balsors csapása éri,
Bálványát akkor is kiméli,
Áldozni bünbakot keres:
Kossuth s Görgei sorsa ez.”

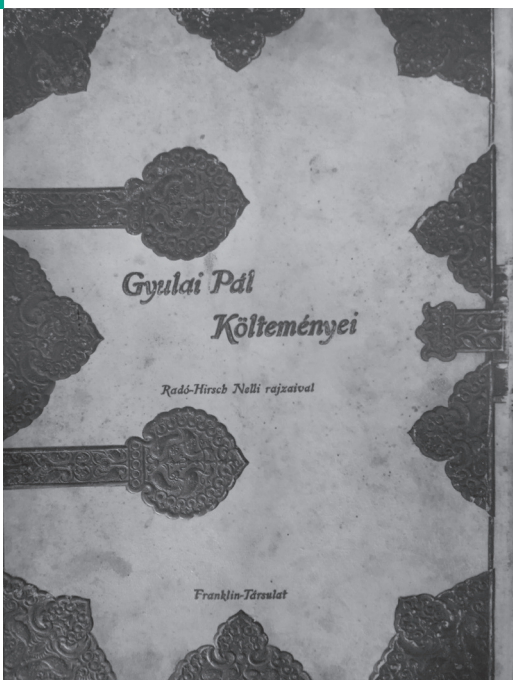
És a negyedik ének legvégére odabiggyesztett stb.-vel magamat látom igazolni, mondhatta Gyulai, folytathatnám a végtelenségig, de minek?

Gyulai az unió híve, a kolozsvári ifjúság egykori vezére, a szabadságharc alatt gróf Teleki Domokos titkára, 1851-ben megy vissza Erdélybe. 1858-ban veszi feleségül Szendrey Ignác Mária nevű lányát, Leányfalura is így kerül, gyakran vendégeskedik nála az 1870-es években, az Ybl Miklós tervei alapján épült villában, ahonnan annak idején én azt a kötetet is elhoztam.

Nem tudom, milyen emlék él Gyulai Pálról Kolozsvár ifjúságában, Leányfalun a villa utcája őrzi a nevét, az erdőben pedig Gyulai Pál-pihenő néven ismerik azt a helyet – „Odább, odább egy zöld sziget, / Egy kis falu, dombos liget” –, ahol egykor a messzelátója állt, és ahová minden év szeptember elején elzarándokol a helybéliek egy kisebb csoportja, megkoszorúzza az emlékművet a falu, az örökösök és a Móricz Zsigmond Társaság nevében. Én magam, ha Gyulaira gondolok, ritkán ugyan, de mégis eszembe jut, mert nemhogy kiadásra nem javasolta Vajda János kötetét, de még segélyt sem kapott a költő a Kisfaludy Társaságtól. Bartos Róza is eszembe jut, amikor azon kesereg, hogy szegény Vajdának a nincstelenek temetése jut, Gyulai hallani sem akart róla, hogy felravatalozzák az Akadémián. De tudok elvonatkoztatni, és ugyan nem kértek, de ha kérnének rá, hogy állítsak föl tízes listát a magyar próza remekeinek, akkor az *Egy régi udvarház utolsó gazdája* az első helyek egyikén, ha nem a legelső lenne, és a *Romhányi* pedig még így, befejezetlenül is méltó párja az ismert verses elbeszéléseinknek.

Gyulai Pál rengeteget dolgozott, „az ő korában nem volt nála munkásabb és hasznosabb tagja irodalmunknak”, mondja Voinovich Géza az Akadémia ülésén 1926-ban; „tanított, cikket írt, szerkesztett, részint mert az irodalomnak szüksége volt reá, részint a megélhetésért”, később pedig „amit írt, jelessége mellett terjedelemre is dús munkásság; amit azonfelül dolgozott az irodalomért, maga elég egy emberéletre”. És ez akkor is igaz, ha Vajda János legszebb költeményeit ma talán többen ismerik, mint Gyulai bármelyik versét vagy éppen a *Romhányiját*.

RÁOLVASÁS

A világ(vége) rövid története

„Egy út van, mondják...”

Málik Roland

Volt egyszer egy utunk. Járt utat a járatlanért el nem hagytunk, ez az *Utunk* 1946-tól 1989-ig tartott, egyik világvégétől a másikig. Mert az utak mindig világvégétől világvégéig tartanak – a második világháború végétől az ún. kommunizmus végéig –, azaz tovább: hogy a világ (egy világ) hamvaiból megszülessen a *Helikon* 1990-ben.

Az irodalom (Irodalom) hol jól van, hol rosszul – értse szó szerint a kedves olvasó, vagy értse, ahogy akarja. De hosszabb az irodalom az embernél – hogy is mondja Mefisztó? Vagy Faust? Ki tudja már – az élet rövid, a művészet hosszú...? Persze most a James Webb-teleszkóp talán azt is lefényképezi nekünk, honnan is kezdődött az irodalom, és kiderül, hogy az sem olyan hosszú... vagy mégis? Én azt mondanám, hogy ha az Ősrobbanás előtt volt a nagy Infláció (ahogy azt újabban a hozzáértők állítják), akkor az irodalom legalább az Ősrobbanással egyidős, ahogy az idő is. De ha az Inflációban felsejlik majd a narratíva, akkor bizony előbb volt az Irodalom, utána az Ősrobbanás.

Vagy ott kezdődött minden, hogy nevet adtunk a dolgoknak? Azt is beszéljük, hogy minden azért van, hogy azt megmérjük – ha valamit megmértünk, azt onnantól fogva másvalaki máshol is megmérheti tőlünk függetlenül, ugyanazt a mértéket kapja. És így tágul a világ. Minden neutron rendelkezik önmagában az összes neutron tudásával (nem értek hozzá, csak továbbköltöm, amit olvasok a neten). Tehát amit megállapítottunk, azáltal válik valósággá (sőt: törvénné), hogy megállapítottuk azt. Tárgulunk, de meddig?

Egy párhuzamos univerzumban szerkesztő ül az új szerkesztőségben egy téli estén, és megpróbál világokat összekötni. Most arra gondol, hogy egyszer a mi csillagunk is kialszik. Hol is leszünk majd akkor? *Mert én tudom, hogy az én megváltóm él, és utoljára az én porom felett megáll. És miután ezt a bőromet megrágnák, testem nélkül látom meg az Istent.* Mondja Jób¹, és ezzel elsőként veti fel a halál utáni élet gondolatát (a Bibliában, legalábbis). Vajon ha sokáig tágulnak, a párhuzamos univerzumok is találkoznak és eggyé válnak, mint a fekete lyukak?

Egy párhuzamos univerzumban a James Webb-teleszkóp éppen a hetedik exobolygóról állapítja meg, hogy lakható, és lakják is. Egy idegen civilizációt fedezünk fel, csak éppen nem tudjuk még elérni. És akkor elkezdődik a verseny, hogy kinek sikerül előbb elérni a másikat.

De messzire bolyongtunk, mint egy jövőben felejtett ürteleszkóp, aki magára hagyatva úszik a (táguló) űrben. Tágul ő is, egyre kevésbé tudja összetartani magát.

1993-ban Fekete Vince beáll a *Helikon* „omladozó eresze”² alá, és elkezd szerkeszteni a fiatal szerzők rovatát *Serény Múmia* címmel. Elkezdődik egy új világ(vége). Még egy exobolygó, még egy kilométer, még egy fényév, 2005-ben pedig Karácsonyi Zsolt átkereszteli a rovatot *A nagy Kilometrikké*. Ott debütál ugyanabban az évben (vagy a következőben?) e sorok írója a *Cirque du Soleil – reggeli stanzák* című versciklussal. Mindez már irodalom, azaz narratíva, azaz történelem, azaz világvége, aztán újra – tovább. Mindezt valahol megálmodtuk már: *A nagy Kilometrik* rovat 2016-tól e sorok írójától a(z enyhén enigmatikus) *Pavilon 420* nevet kapja. Nem árurom el, mire (nem) gondolt.

A *Helikon* szépirodalmi hetilapként kezdi, a járt úton. Majd 1992-től rögzül a mai napig érvényes havi kétszeres megjelenés (egy párhuzamos univerzumban talán most is hetente jelenik meg – ott nem kezdett el omladozni a kilencvenes években az az eresz). Aztán 2016-tól új design fut, öt éven át, és most, 2022 januárjától megint megújultunk, amint azt láthatják a kedves olvasók, a *Pavilon* is új arcot kapott. Új fényévek, új világvégék, új exobolygók.

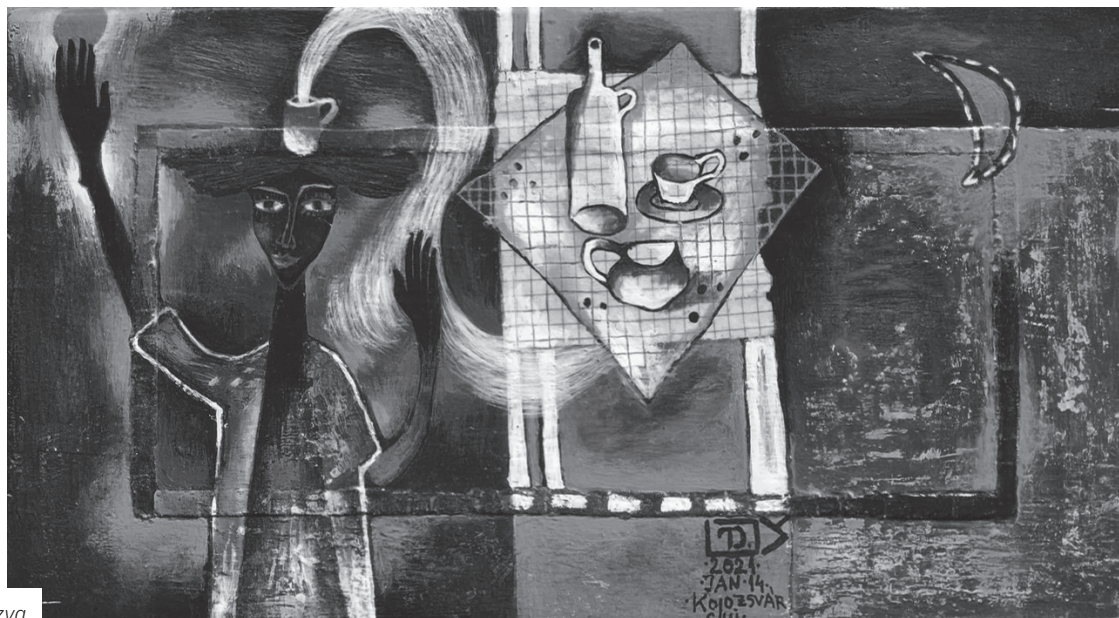
Álom az álomban, Jónás a cethalban, lap a lapban, univerzum az univerzumban. A mindenkori fiatal írók a mindenkori bajaikkal és örömeikkel vigyorognak ki a képből. A mindenkori múmiák serényen róják az éveket, néha le-le ülnek és körbeadják a pipát a pavilonban (egy pavilonban). Isznak vagy éppen jógáznak, siratják előre a világvégét.

A mindenkori Irodalom egy párhuzamos univerzumban leül egy fekete lyuk szélén, és számot vet a dolgokkal. Addig írunk, amíg van miről. Nem. Ha nincs miről, akkor is írunk, mondja magának a mindenkori Irodalom ebben a párhuzamos univerzumban egy fekete lyuk szélén. Sóhajt. Addig írunk, amíg írunk, mondja a fekete lyuk. Addig tart az utunk, amíg járunk rajta, mondja Jónás a cethalban, dacolva az isteni akarattal. Jól van, Jónás, mondja a fekete lyuk. Előbb-utóbb ki fognak köpni, és akkor megint csak tart, és hűtlenek lesznek a szavak, te túláradt patak. Irodalom megint sóhajt: addig tart az Utunk, ameddig tart. Mit tudom én, mondja a fekete lyuk, és áthallszik ide, ebbe a párhuzamos univerzumba. Mit tudom én, mondja Irodalom. És adogatják egymásnak a sötét anyagot, elmerengve eregetik tovább a részecskéket.

Jegyzetek

¹ Jób 19:25,26

² Szilágyi István alapító-főszerkesztő mondta így Vincének: „Ha be akartok állni ez alá az omladozó eresz alá, csak rajta.”

Forró csokiról álmodozva

Hentesüzlet

A Máriáson találkoztak. Viorica arany fogsora megcsillant a sűrű téren, mikor észrevette Magdalénát. Jobb kezét magasra lendítette, úgy integetett már messziről, mintha ő lenne a brit királynő, a várakozó sápadt, szőke nő pedig hú alattvalója.

– Tu ești de la măcelăria. Știu, știu – bólogatott barátságosan, ahogy Magdaléna közelébe ért.

Felismert. Megnyugodva mosolyogtam vissza rá. A hentesüzletben már találkoztunk, régebben ott dolgoztam. Mindig a pult alól vásárolt. A legdrágább húsokat tettük neki félre. Édes, nehéz parfüm terjengett körülötte, ha belépett, irgalmatlan gyorsasággal szétáradt az illata az egész boltban. Viorica mindenkit hatalmába kerített macskaszemével, vörös rúzsával, túsarkúival, színes virágos, lebbenő ruháival. Vibráló jelenség volt, aki jelenlétével, szavak nélkül irányította a helyzeteket.

Elővette kis kockás füzetét, és rábökött a péntek délutánra. Felírtam a címem: Str. Turgenyev Nr. 2.

– Voi fi acolo – mutatott a címre. – La ora 5. Fii singur.

Legyen így. Megígértem, hogy egyedül leszek. Távozóban rám kacsintott, két nagy, férfias kezét felemelte, én meg csodálkoztam, hogy a tíz aranygyűrű súlya hogy a francba nem rántja le. Majd ezeket a csontos kezeket megnyugtatóan az arcomra tette. Álltam a sűrű, őszi, ködös téren, némán és gyámoltalanul, sírni akartam, de elzárhattak bennem egy csapatot, bőgés helyett csak néztem a sok aranyat Viorica kezén, meg a nyakán és a fülében, és arra gondoltam, az én életemből hol marad a fény.

Anya akkor már két éve nem dolgozott a hentesüzletben. Otthon volt velem, a ríktó szőke cserfes kétévessel. Első emlékeim közül fel tudom idézni a Turgenyev utcai lakást. Ha belépek az óriási ajtón, jobbról Csaba keresztapám szobája. Szénnel rajzolt, hatalmas meztelen emberek a falon, és csak kopogással szabad belépni hozzá, mert időnként vannak nénik nála – így hívja a fiatal nőket Csaba –, akik többnyire szintén meztelenek. A kis előszobában barna antik asztal, rajta kínai váza, a vázában nád. Ha az előszobából balra fordulok, és nagyokat ugrom, akkor elérem a villanykapcsolót a szűk konyhában. Keskeny asztal, két szék, az asztallal szemben mosogató és felette szekrény. Az egész konyha olyan, mint egy vonatkabin, két ember nem fér el egymás mellett kényelmesen. Ha kilépek innen, és balra fordulok, két lépést sem kell tennem, és egy nagy fehér ajtó előtt állok. Kinyitom: fürdőszoba. Ez is keskeny. Hosszú kád, fatüzeléses fekete kazánnal, a falon és a padlón zavaróan fehér csempe. A kád mellett jobbra vécészsze, a kád bal oldalán pedig egy mosdókagyló. Megint ajtó. Fehér ajtó. Kinyitom, belépek, itt a szobánk, ahol hárman lakunk. Rögtön az ajtó mellett jobbra az én ágyam. Barna farácsos kiságy. Baloldalt anyáék nagyágya, elfoglalja a fél szobát. Rajta pokróc narancssárga és kék foltokkal. Az ágy felett egy kép, amin egy kínai néni szoptatja a babáját. Piros szája van, olyan cseresznyeformájú. A nagyágy mellett kezdődik a könyvespolc, sok színes, nehéz könyvvel, felér a pla-

fonig. Majd jön a bal sarok, ahová be kell állni, ha rossz vagyok. A sarok mellett széles ablak, csipkés függönnyel. Az ablak előtt barna, kör alakú, nehéz fából készült asztal, előtte három vastag, barna hokedli. A jobb sarokban hintaszék, itt szokott anya olvasni délután, míg apa a konyhában ül a nagytóval az ékszerek felett. A hintaszék mellett van a kis-zékem meg a játékaim, és sokszor beültetem Pinocchiót a hintaszékbe, hogy hintázhasson. A játékok mellett barna ruhásszekrény áll – és visszaértünk a kiságyhoz. Mindig félhomály van, a kapcsolót nem érem fel, várom, hogy valaki végre bejöjjön, mielőtt teljesen rám eszedik és félni kezdek.

Pontosan öt órakor megszólalt a csengő. Magdaléna nagyra tárta az ajtót a vendég előtt. Viorica könnyedén belibbent, a porcelánvázát sebtében megbillentette az asztalon, ami végül nem esett le és nem tört ripityára, hanem finoman visszatalált az egyensúlyi állapotba. Viorica bocsánatkérően elmosolyodott, vastag rókaprém kabátját Magdaléna kezébe nyomta, és óvatosan körbenézett.

– Sunt singur – nézett rá Magdaléna megnyugtatóan, és valóban egyedül volt. Pista elvitte Hajnát a „törpés játszótérre”. Ez volt az örökmozgó kedvence, ugyanis az otromba kerti törpékkel teleszórt játszótéren a törpék akkorák voltak, mint Hajna. Így pompásan le-

Jó reggelt, Kolozsvár

hetett velük játszani. Csaba pedig néhány festő barátjával ellátogatott a közeli kocsmába néhány sört legurítani.

– O cafea? – kérdezte készségesen Magdaléna, és már indult is a konyhába, hogy a frissen lefőzött kávéfőzést felszolgálja. Viorica követte.

– Nu, nu, mulțumesc. Să începem. Pe masă este potrivit.

Lassan letettem a kávéfőzőt. Az asztalra néztem, miután visszautasította a kávé. Majd Viorica türelmetlen, sürgető arcára. Levettem a nadrágom, a zoknit, összehajtogatva a székre tettem. A bugyi következett. Tétováztam. Viorica az asztalra mutatott, felültem. Határozottan húzta le rólam az alsóneműt. Ahogy közelhajolt, éreztem újra nehéz parfümjét, szinte elkábított, a térdem súlyos mellei simogatták. A tekintetébe kapaszkodtam.

Viorica hirtelen kifutott, és amikor visszatért, kezében volt a barna műbőr utazótáska, amit az előszobában felejtett. Rövid kótorás után elővett egy fecskendőt, a megszo-kottnál hosszabb túvel. Rutinos, gyors mozdulatokkal felvezette a tűt Magdaléna méhéig, és beadta az injekciót. Helyi érzéstelenítő volt. Magdaléna mindeközben a konyhai plafont bámulta. A zsírfoltokat és a beázott részt, amit már újra kellene festeni. Viorica is szótlan-ságba burkolózott, és némán várt, hogy hasson az érzéstelenítő. Közben a gondolatai vadul cikáztak. Elfelejtette megkérdezni, van-e telefon. Mi van, ha lehallgatják? Nem volt elég óvatos az első találkozáskor sem, amikor Magdalénát a Máriásra hívta. Ki tudja, nem követték-e? Az elmúlt években olyan jól ment minden. Otthagyhatta a rendelőt, ahol asszisztensnőként dolgozott, és mondjuk ki bátran: vállalkozó lett. Egy olyan országban és egy olyan korban, ahol ez lehetetlennek tűnt. Viorica pontosan, ügyesen végezte a dolgát, a nők a városban egymásnak adták a telefonszámát, és ő csak úgy vállalta a munkát, ha ismerte az illetőt, és megbízhatónak találta. Magdalénára nem emlékezett, ezért volt szükség személyes találkozóra is. A hentesüzletben túl sok ember dolgozott, többen is voltak a kuncsaftjai már, összefolytak az arcok és az évek, Magdalénáé is elmosódott.

A bőr utazótáskából előkerült két kinyitható fém méhnyaktágító. Viorica megpróbálta

Éjszakák és nappalok

lassan felhelyezni őket, törekedett az óvatosságra, de az ezzel járó fájdalom elkerülhetetlen volt. A bevezetés még hagyján, de ahogy Magdaléna méhszájánál Viorica szétnyitotta a hideg fémkapcsokat, az olyan érzés volt, mintha felnyársalták volna, égetett, hasogatott, nyilallt egyszerre. Megint várni kellett, míg tágl a méhszáj.

Az üzletben a birkák fejét ketté kellett vágni. A száj és az állkapocs szétfeszítése után lehetett csak az éles húsbárdal hatékonyan dolgozni. De így is sokszor voltam idétlen, nem vágtam ki idejében az állat nyelvét, és fröcsögött rám a vér, mielőtt kettévágtam volna a fejét. Aztán idővel rájöttem, jobb, ha ketten csináljuk, egyik kollégám szétfeszíti és tartja az állkapcsot, míg én határozott csapásokkal precízen hasítok. Ronda munka egyébként, utáltam.

Úgy képzelem, hogy Viorica nem utálta a munkáját. Tudta, ha kitaró és elég óvatos, dúskálni fog. A kuncsaftok gyakran nem csak pénzzel, hanem aranytömbökkel vagy drága antik ékszerekkel is fizettek. Viorica drága volt, háromhavi átlagbérbe került minden egyes kiszállása. Legalábbis anya így emlékszik. Ebben benne volt a veszélyességi pótlék is, ugyanis ha elkapták volna, akár életfogytiglanra is ítélték. A nők, köztük anya is, akik vállalták a rizikót, még Vioricánál is kiszolgáltatottabbak voltak: felülfertőződés, feljelentés, börtön, nyilvános megalázás. Törvényt sértettek, amiért büntetés járt. Nemrég olvastam valamelyik román újságban – értek még ennyire románul –, hogy tízezer nő halt bele a dekrét-törvény következményeibe: sterilizálatlan eszközök, elfertőződés, majd halál. Nézem anyát a konyhaasztalon, amit biztosan nem töröltek le Domol-kendővel, nem hogy orvosi sterilizálták volna. Figyelem az eszközöket, amiket Viorica elővesz, és arra gondolok, mindketten megőrültek.

A fogó következett. A kitágult méhszájon hidegen siklott végig. Határozottan a cél felé. Finoman fogta közre, majd úgy szorította meg, ahogy édesanyja tette volna, ha megszületik. Végül erősebben ráfogott és kiszakította az anyaméhből. Nem volt semmi dráma, csak még élt, mikor a vesetálban landolt. Még pontosan öt másodpercig, amíg Viorica a fogóval össze nem roppantotta. Betette egy befőttesüvegbe, és a táskán összehúzta a cipzárt.

Fekve maradtam egy kicsit az asztalon, míg Viorica odalént matatott. Már nem éreztem semmit. A szemem előtt egy kép lebegett. Fital lány voltam, amikor le kellett vágnom egy kakast Pistáék szüleinél, falun. Miután nagy nehezen sikerült a tyúkudvarban elkapnom a gyönyörű hímet, hátravittem a kivágott diófa széles rönkjéhez. Kezembem balta, a kakas már lecsendesült, tudta, mi jön. Rátettem a fejét a rönkre, és a nyakára vágtam. Viszont a fejsze nem volt elég éles, a kakas megijedt, én is, kiszökött a kezemből, és félig leszakadt fejével futni kezdett körbe-körbe az udvaron. Széles vércsíkot húzott maga után. Én meg utána, míg el nem kaptam. Visszaerőszakoltam a farönkre, és most már sokkal erősebben csaptam a félig leszakadt nyakára. A feje a rönkön maradt. Szivárgott belőle a vér. Ettől a vékony sugarú szivárgástól, a feldúlt udvartól és a pirosra mázolt kötényemtől émelyegni kezdtem, majd vadul öklendezni. Könny és hányás gátlástalanul zuhogtak, míg teljesen ki nem ürültem.

Ülök a kis sámlin. Anya a hintaszékben. Néz ki a sötétbe. Nemrég jöttünk vissza apával a „törpés játszótérről”. Fogom Pinocchiót, felhúrom a trikómat, és Pinocchio nagy orrát a bal cicibimbóhoz teszem. Szopikáznia kell. Megéhezett, amíg nem voltam itthon.

Nemrég olvastam valamelyik román újságban (...), hogy tízezer nő halt bele a dekrét-törvény következményeibe...

HOLLÓ DÁNIEL

Egy dal az istenekhez

Január 18.: bekerültem az új szobámba. A falak hófehérek, egy asztalon, széken, szekrényen és gáztűzhelyen kívül teljesen üres, nincs sem szőnyeg, sem függöny. Egy férfi hozott be, amint letett az ablak párkányára, kiment az ajtón, azóta nem jött vissza. A harmadik emeleten lehetek, ahogy kinézek, egy másik tömbház van velem szemben. Hosszasan pásztáztam az ablakokat, de csak egy öreg kaktuszt látok. Alszik, nem beszél, még rám se néz.

Január 19.: a férfi többször is bejött, ilyenkor néha egy kötés volt a fején, pedig amikor levette, nem látszott ott semmilyen sérülés. Gyakran ült az ablaknál. A szikrázó napfényben megsimogatta a leveleimet, és a gondolataiba mélyedve halkán énekelt:

*Jégbe zár
Úgy repülnék, de megtalál
Visszajár
Keresném, ha szeretnék
Nincsen már
Megölném, ha tehetném
Mégsem fáj
Eltűnnék, de megtalál
Jégbe zár*

Ezután megivott egy kávét, visszatette a kötetést és elment.

Január 21.: a kaktusz fölötti emeleten egy orchideát tettek ki az ablakba. Gyönyörű szirmai vannak, fehérek, mint a friss hó az álmos épületek tetején. Próbáltam vele beszélni, de nem érti a jelnyelvet. Magányos lehetett szegény. De nem baj, majd én megtanítom.

Január 24.: sűrűn havazik, olyan erősen, hogy az orchideát sem látom. Pedig már éppen megtanult pár szót, remélem, a hóvihár végéig nem felejtí el őket. A férfi egész nap bent volt, kezében egy csésze kihűlt kávét tartott. Elmondta egy álmát. Egy kertet látott, ahol minden tele volt hatalmas salátákkal. Tojásokat keresett közöttük ő és a fia. Találtak is néhányat, mindegyik színes volt, és akkora, mint egy narancs. Vihar közeledett, közben a fia egyre rosszabbul lett. Végül már csak feküdt a földön, fuldoklott, habzott a szája. A vihar nem akármilyen volt, forró kén hullott az égből. Egy barlangba menekültek. Bent egy hatalmas zöld kristály volt, a lelke egy távoli, iszonyatos szörnynek, és hatalmas, arc nélküli emberek őrizték. Amint bementek, rájuk rontottak, ki akarták őket kergetni. Elkezdett nekik könyörögni, mire azt mondták, csak a fia maradhat, de akkor ő ki kell menjen. Nem gondolkodott, megcsókolta a fiát és kisétált a lángokba. Igazából pár részletet értett belőle, de a fiát nem. Neki nem volt fia, neki nem volt felesége. Neki nem voltak barátai. Őt nem szerette senki.

Január 28.: egy féreg került a cserepembe. Berágja magát a gyökereibe, ha így folytatja, ki fogok száradni.

Február 5.: a férfi bejön és leül enni, de nem tud, csak tologatja az ételt a tányéron. Nagyon zavart. Végül nem tudja bent tartani, odajön mellém és elkezd beszélni. Azt mondja, hogy a szomszéd kutyáját megszállta egy démon. Beszélt hozzá, azt mondta, öljön embereket. De ő nem akar, megfogadta, hogy többet nem fog.

Február 7.: a férfi egész este az ablaknál ült. Meglátta a száradó leveleimet, ezért még jobban megöntözött, pedig eddig is túl gyakran szokott. Közben egy verset ismételtgetett:

*Nézz rám!
A nap lehullott érted
Át földön, réten, égen
Én ezért fekszem bénán
Nézz ránk!
Ha a lelked ideférne
Be a szétbomló reménybe
Csak vakok lennénk s némák*

Azt mondja, a szomszéd kutyáját megszállta egy démon.

Február 11.: az orchidea már egyre jobban érti, amit mondok. Nagyon értelmes, ami ilyen fiatalon elég ritka. Még sosem látta a tavaszt, egész nap róla faggatott. Olyan jó látni, ahogy mozog benne a fiatalság, ahogy túlteng benne az élet, még úgy is, hogy én egyre csak sorvadok, zuhanok mélyebbre és mélyebbre.

Február 15.: a féreg felrágott a száramba, egyre jobban elszáradok. Orchidea már kérdezősködik is, hogy mi van velem. Lassan nem tudok mit hazudni. Valamikor el kell mondanom, előbb-utóbb úgyis megtudja.

Február 19.: a férfi felébredt az éjszaka, kijött a konyhába és csinált egy kávét. Nem akart visszaaludni. Azt mondta, álmában valaki felismerte. Nemsokára már a nyomában voltak a rendőrök. Egy erdőbe menekült. A fák mind korhadtak voltak, a földön vastagon nőtt a moha. Még mindig üldözték. Egy kis patakot talált, belefeküdt és beásta magát az iszapba. Egy idő után csend lett, de fázott, egyre gyengébbnek érezte magát. Akkor vette észre, hogy megtelt piócákkal. Kiugrott, és megpróbálta leszedni magáról. Akkor meglátott egy fát, aminek arca volt, az ágak helyett pedig hosszú csápjai. Ekkor elakadt a szava. Felismerte az arcot, és hangosan szidta őt, szidta a világot, szidta az Istent, hogy a pokolból még mindig kísérheti az a bűdös kurva.

Február 22.: a férfi rájött, honnan ismerős a kutya hangja. Egy régi barátjáé volt, olyan tíz éve láthatta utoljára, még mielőtt beugrott a vonat elé. De ez nem ő volt, ő sosem kérne tőle ilyent. Ez egy démon lehet, igen, minden bizonnyal az.

Bűjóska

Február 25.: a kaktusz meghalt. Az utóbbi napokban már nagyon elfonnyadt, de ma, miután leolvadt az ablakról a zúzmara, csak az üres cserepét lehetett látni. Szegény Orchideát megviselte ez az eset, pedig nem is látta onnan, csak tőlem hallott róla. Gyengébb a drága lelke, mint a kecses szára, ami olyan elszántan tartja gyönyörű fejét. Valamit tennem kell, de nem tudom, mit. Nem akarom magammal vinni.

Február 26.: egész nap hóvihár volt, úgy tűnik, nem ér véget egyhamar. Nincs sok időm hátra. Amint tehetem, mindent elmondok Orchideának, amíg még megtehetem.

Február 27.: a hóvihár nem múlt el, mégis a férfi egyszer csak elment. Nem sokkal később idegesen szaladt vissza. Ahogy bejött, leült a szoba egyik sarkába, és hangosan beszélt. Megfojtotta a kutyát, de a hang nem szűnt meg, most ott van a fejében, és hiába üvölt, hiába ordít, nem hall semmi mást. Nem bírja tovább, de ki segíthetne? Neki nincs fia, neki nincs felesége. Neki nincsenek barátai. Őt nem szereti senki.

Február 28.: reggelre már lehullott minden levelem. Nem tudtam volna tovább titkolni, de nem is akartam. Mindent elmondtam Orchideának. Összetört szegény. Majd fel fog állni, neki csak most jön a tavasz, ő csak most fog élni igazán. Valamit még mondani akar nekem. Talán megköszön valamit, talán azt mondja, hogy szeret, nem látom jól, olyan homályos minden. Ahogy ő lassan eltűnik, úgy kezd el vérezni a nap, elfeketedni a hó, elolvadni a cserepem. Egyre inkább lecsúszok a párkányról, közelebb és közelebb kerülve a tátongó sötétséghez. Lesik az utolsó szirmom. Csak zuhan és zuhan, de nem érhet földet. Ott már nincs talaj, már nincs vég, már nincs semmi.

TÉLFFY ÁRMIN

Fuckultatív olimpia

Az élet sokkal komolytalanabb, mint mi,
mondta nevetve apa, csak aki nagyon szeret élni,
képes időben meghalni. Büszke lenne rám,
ha tudná, hogy a habozás titkos olimpiai
ezüstérmese lettem, akit csak sikeres benyúlással előz meg a sorsa,
akinek a végén fölemeli kezét a halottnak hitt Isten.
Anyától tanultam meg elegánsan vacakolni,
ott és akkor is gatyázni, ahol és amikor már mások nem mernek.
Tétlenül szemlélve, ahogy a többiek megteszik tétjeiket,
és izgatottan várják, hogy mi lesz a nyereményük.
Mindig egyedül mérlegelni a lepkesúlyú hajnalt,
metaforákba csomagolni és eladni az eladhatatlan valóságot.
Úgy mondani ki a szavakat, mintha a végén kezdeném,
vagy mintha soha nem lenne vége a legelső szónak.
Apróra tördelt álmok közt firkálgatni észrevétlenül,
de mind jobban készülődni, ahogy egy időn túli
szabaddobásra a világ legbizonytalanabb kezű átlövője.

Véghez visz a nyár

Valami kezdhető a véggel?
A vég kezd velünk bármibe?
Csak bele kell kezdeni, és menni fog, mondja apa,
a halál velencei tükör. Olyan, mintha a pesti rakparton
ülnék, vagy pont én lennék a híres dinnyehéj,
és úsznék az áramló véletleneken.
Nem fogom megúszni, ezt anya súgja a fülembe,
és tényleg, enyészponttá zsugorodik a végén, ringó
vonalai apával a végtelenben, nem szívesen,
de találkozunk. Úszhatok most már egyedül,
pedig azt mondtad, bárhol is
leszek, te megkezdesz és bevégzel.
Nem könnyű kezdeni valamit, de nem is nehéz,
ha életraja kriksszkrasz,
végig nem gondolt, színes firkálmány.

Maga-magát rajzoló kép, ahogy
megállsz a kanyargó Dumámnál,
s nézed, hogy úszok el, mint bárki más.
Kezdet, mit véghez visz a nyár.

A semmi hagyományai

Apa 60. születésnapjára

„Talán”, vagy inkább „esetleg”.
Ezzel szerintem nem azt akarja mondani,
hogy ha innen nézzük, élet, ha onnan,
akkor meg valami más. Ez nem pusztá
bizonytalanság vagy értelmiségi allűr.
Az biztos, hogy nem pusztá és nem úr.
Persze én nem sokat tudok egyikről se.
Valamiért engem bízott meg a főhatóság
vagy a semmi, hogy játsszam el neked
az apa szerepét. Én, aki annyira, de
annyira amatőr vagyok az élethez, hogy
az már szinte kábító profizmus.
Olyan, mintha áttörnék hozzád acélszép szavakon.
Persze most nem rólam van szó, hanem
arról a légből kapott alakról, aki azt találja
mondani kissé halkán, hogy „esetleg”,
és ezzel akár a lét esetlegességére
is utalhat, mintha erről akarna valamit közölni
neked. Talán, hogy maradj esetlegesnek,
vagy ilyesmit. Nem pont, hogy esetről esetre
lépegetve tűnj valamerre, de szerintem ehhez
piszkosul hasonlót. Mintha azt próbálná rád
hagyományozni, hogy éppenséggel akár jól is
elsülhetnek a dolgok, mert olykor nemcsak
megúszhatjuk, hanem a túlsó parton ki is
evickélhetünk, és aki ügyes,
annak esetleg még vacogni se kell egy ideig.
Óvatosan körülnézhet esetlegessége
biztos fedezékéből, egyszerre mindentől távol és
mindenhez közel. Pont úgy, ahogy
egy mértani pontatlansággal leélt
élet méltóvá tehet a halálra.

Brémai muzikusok

Benkő Imola Orsolya 1979-ben született Temesváron. Szegeden él. Egyetemi tanulmányait magyar-színháztudomány szakon végezte. A Homo Ludens Project független színházi alkotóközösség művészeti vezetője. Rendez, tanít, ír.

Holló Dániel 2002-ben született Csíkszeredában, jelenleg Csíkdánfalván él. A Helikon *Amit nem lát a webkamera* címmel meghirdetett pályázatának különdíjasa.

Télffy Ármin 1996-ban született Budapesten, a budapesti PPKE magyar-angol szakos hallgatója.

SZERZŐINK
FIGYELMÉBE:

Vonattal jött

Vonattal jött. Minden évben kétszer.
Az utolsó években már csak egymaga.
Jött és rendet rakott
a szülők kusza dolgaiban,
zoknit stoppolt, kamrát meszelt
és békített. Örökké csak békített.
Egy barna műbőr táskával jött. Mindig azzal.
A táskának sültlibamáj- és linzerillata volt.
Megkaptátok a lapomat? – kérdezte.
Sosem értettem, miért kérdi,
nem mindegy? hiszen itt van ő maga,
minek akkor képeslap?
Így ment ez minden húsvétkor és karácsonykor,
hogy jött tőle a lap, aztán jött ő maga.
Én azt a vonatszagot nagyon szerettem,
amit az ómama magával hozott,
vonatszagnak mondtam persze,
de magamban „időszagnak” hívtam azt a szagot,
(az időnek vonatszaga van, mi más!).
Mindent szerettem az ómamán.
Szerettem például a barna kardigánját,
nyáron azért hordta, mert esténként már hűvösödött,
télien meg azért, mert még nem fűtött fel teljesen a kazán.
Ómama volt az állandóság a családban.
Apám rendes polgár volt,
szerette a rendet és félt a haláltól.
Anyám illékony volt, hajlítható,
hol feltűnt, hol eltűnt,
sehogy se volt megragadható.
Egyszerűen csak átlibbent az életen,
és úgy ment el végleg, mint egy madár,
csöndesen, észrevétlen.
Apámnak mindig megremegett a szája,
amikor az ómama kiejtette száján a szót: *krisztkindli*,
olyan ösztönösen mondta,
nem volt mögötte szándék vagy elhatározás,
csak úgy jött a szó a zsigerekből, csak úgy,
ahogy a kutyák vakkantanak örömeükben,
ha meglátják a gazdájukat.
Figyeltem apám arcán a remegést,
nem is remegés volt az, inkább rángás,
mint kamaszok arcán a tagadás,
mint a megállított sírás a férfiak elméjében.
Akkor még nem tudtam,
hogy abban a másodpercnyi remegésben
nemzedékek sírása van,
apám sem tudta. Talán az ómama tudta.
Biztosan tudta,
mert sosem mondta kétszer, hogy *krisztkindli*.
Én nem tudtam akkor,
hogy az anyaföld után is lehet sírni,
nem csak anya után,
ha nélkülünk ment a közértbe,
az anyanyelvet sem értettem,
hogy azt el lehet venni,
hiszen egy szívet sem lehet csak úgy kitépni!
Magyarul beszélt velünk az ómama,
úgy volt neki mondva,
és szája elé emelte a kezét
szégyenkezve-hirtelen a német szóra,
mint amikor a *krisztkindlit* is mondta,
mint a gyerek, amikor kicsúszik száján az őszinteség,
amit a felnőttek majd úgyis megtorolnak,
és mert tudta, hogy hibázott,
szótlatlanul nyelte az oroszkrémtortát,
amit anyám divatból az asztalra tett,
közben forgott a bakeliton
a Merry Christmas.
A *kvircedlik* csak este kerültek elő,
amikor már lejjebb vettük a szobában a fényt.
Úgy ettük azt a süteményt,

Az éj királynője

hogy a végét belemártottuk a borba.
Nagy dolog volt az nekem karácsonykor, akkor,
hogy kaptam pár cseppet abból a borból,
(egyből elhittem magamnak, hogy értem a világot).
Nem jött álom a szememre,
felkeltem, a paplant magamra tekertem
és kiosontam a fához.
talán ott maradt valami a karácsonyból,
amit nem vettünk észre.
Nem mertem lámpát gyújtani,
még szerencse, hogy az ómama szobájából
kiszűrődött a fény.
Belestem az ajtóresen,
az ágya szélén ült összekulcsolt kézzel,
az ágy lábánál a barna táská, mellette a kardigán
a széken szépen kisimítva.
Ült az ómama az időszagú szobában,
és a *Stille Nacht*ot énekelte.
Még sosem láttam őt olyan fiatalnak, szépnek,
mint akkor este, amikor lopva néztem,
ő egyszer csak visszanezett,
és én megláttam szemében
a karácsonyt,
amit annyira kerestem.

Van kies szőlőm

Arányossági és hangzásviszonyok, szövegtörzsi összevillanások Csokonai-, Berzsenyi- és Vörösmarty-versekben

A semmiből világokat

Csokonai Vitéz Mihály *A Magánosság*hoz című, 1798 és 1802 között az „érző szív” jegyében fogant, de klasszikai előzményeit is vállaló ódája avatott értelmezők szerinti első megközelítésben a magányban megtalált vigasztalásról, második megközelítésben a magányosság és a halál egytelenségéről, harmadik megközelítésben a magányosság evilági létállapotának és a végső elmúlás örök magányának viszonyáról szól.

A többféle olvasat többszöri olvasás eredménye. Természetes, hogy ezek egyike sem egyedül érvényes. Annál kevésbé lehet az, mert nem kimerevített „piktúra” és nem kőbe vésett „szentencia” a vers, hanem a befogadói figyelmet szüntelenül mozgásban tartó, meglepően modern alkotás. Szerkezetében sajátos arányú tagolás és kiazmatikus keretbe foglalt folytonosság formai megoldásai fonódnak egybe.

A strófaalapú elsőrendű pozitív arany-metszéssel (7/4) kiemelt, kiáltványyszerű sorok korábbi költői magatartás gyökeres átalakulásáról árulkodnak:

*Tebenned úgy csap a poéta széjjel,
Mint a sebes villám setétes éjjel;
Midőn teremt új dolgokat
S a semmiből világokat.*

Ezek a sorok nem véletlenül idézik emlékeztünkbe Bolyai Jánosnak apjához írt 1823. november 3-ai levelét, benne a korszakos jelentőségű tudományos felfedezést bejelentő megfogalmazással: „semmiből egy új, más világot teremtettem”.

A vers első részében a strófaalapú másodrendű negatív és pozitív aranymetszés (3/4 és 4/3) a negyedik strófát emeli ki. De csak az újabb vagy valamelyik azt követő olvasás rendjén ismerjük fel, hogy e strófa sorai a tagadás tagadásának a jegyében sugároznak romantikus iróniát:

*A nagyvilág jótévedet
Nem tudja, s útál tégedet.*

Mérlegeljük csak: az idézett sorokban hogyan is csap át egymásba magányosság és halál, öröm és utálat, játék és annak elentéte?

A negyedik strófa az első rész szimmetriatengelye. A második részben viszont a szimmetriatengely két strófa – a kilencedik és a tizedik – között húzódik. Erre a tengelyre olyan sorok támaszkodnak, amelyek az elmúlást – itt sem véletlenül – leginkább Dsida Jenő lírájára emlékeztetően idézik meg:

De ránk mikor szent fátyolid vonulnak,
Mint éji harmat, napjaink lehullnak,
Tisztán, **magába, csendesen:**
Élünk, **kimúlunk édesen.**

Sőt akkor is, mikor szemem világán
Vak kárpitot szó az halál;

Ott a magánosság setét világán
Behullt szemem reád talál.

A magyar nyelv familiáris rétegében az édes és a kedves közeli rokon. Idézhetem hát Dsida Jenő *Szökevények a fák közt* című, „révedező” verses utópiájából a következő részletet:

*... Zsongó gallyak
közt, angyalok közt,
készülünk a kedves halálra.*

S megtoldhatom az idézetet a Csokonaihoz hasonlóan fiatalon elhunyt huszadik századi erdélyi költő *Esti teázás* című versének második szakaszával:

*S akkor jövök. Halk nesze sincs
saruimnak, mikor belépek.
Nesztelen moccan a kilincs,
borzadva néznek rám a képek
– Én is teázom, **kedvesem...** –
mondom lágyan és **kedvesen.**
A hűnyt parázsok lángja támad.
És felakasztom **csendesén**
kék sapkád mellé a fogastra
fénylő, mennyei glóriámat.*

A különböző részek együvé tartozását és belső folytonosságát Csokonai versében a kétszer ismétlődő (engemet–lelkemet) és a rokon hangzású (jótévedet–tégedet, büntetted–kergeted, bölcseket–lelkedet, könnyemet–szenvédeemet) összecsengések sora, a viszonylag nagyobb távolságot átívelő két rímcsokor (ők elő–poéta jó, az érező–falu s mező; szomorkodónak–égi szónak, forognak–zajognak) és a többször elhangzó Áldott Magánosság, valamint az azt alkalmisság felváltó Szelíd Magánosság és Oh kedves istenasszony megszólítás biztosítja. Idevonható a hetedik és a nyolcadik strófát összekötő rímcsokor is, amelynek enjambement-szerű indítása kelti a modernség érzetét:

*Hív vagy, nem úgy, mint a mai
Színes világ barátai.*

*Lám, mely zavart lármák között forognak
A büszke lelkek napjai,
Kőről kövekre görgenek, zajognak,
Mint Rajna bukkanásai. –*

Az első szakasz kezdő sorában felcsendülő és az utolsó szakasz záró sorában visszatérő invokáció, valamint az álom és az öl kiazmatikus sorrendcseréje megbonthatatlannul zárt keretet alkot:

*Áldott Magánosság, jövel! ragadj el
Álmodba most is engemet;
Ha mások elhagynak is, ne hagyj el,
Ringasd **öledbe** lelkemet.
↓
Áldott Magánosság! **öledbe** ejtem
Ottann utolsó könnyemet,
Végetlen **álmaidba** elfelejtem*

*Világi szenvedésemet.
Áldott Magánosság! te légy barátom,
Mikor csak a sír lesz örök sajátom.
De ez napom mikor jön el? –
Áldott Magánosság, jövel!*

A végső invokáció mégsem lezárás, hanem buzdítás az ismételt újraolvasásra, új részletek, új összefüggések felismerésére.

Alább a versépítés említett mozzanatait jelölöm.

A magánossághoz

*Áldott Magánosság, jövel! ragadj el
Álmodba most is engemet;
Ha mások elhagynak is, ne hagyj el,
Ringasd **öledbe** lelkemet.
Öröm nekem, hogy lakhelyedbe szálltam,
Hogy itt Kisasszondon reád találtam.
E helybe andalogni jó,
E hely poétának való.*

*Itt a magános völgybe és cserében
Megfrisselő árnyék fedez,
A csonka gyertyánok mohos tövében
A tiszta forrás csergedez.
Két hegy között a tónak és pataknak
Nimfái kákasátorokba laknak;
S csak akkor úsznak ők elő,
Ha erre bölcs s poéta jó.*

*A lenge hold halkal világosítja
A szöke bikkfák oldalát,
Estvéli hús álommal elborítja
A csendes éjnek angyalát.
Szelíd Magánosság! az ily helyekbe
Gyönyörködöl s mulatsz te; ah, ezekbe
Gyakran vezess be engemet,
Nyugtatni lankadt lelkemet.*

*Te a királyok udvarát kerüld,
Kerüld a kastélyokat;
S ha bévetődsz is, zsibbadozva szülöd
Ott a fogyasztó gondokat.
A félelem s bú a vad únalommal
Csatáznak ott a tiszta nyugalommal.
A nagyvilág jótévedet
Nem tudja, s útál tégedet.*

*Óhajtoz a fősvény, de gyötrellemmel
Goromba lelkét bünteted;
A nagyravágyót kérkedő hiszemmel
A lárma közé kergeted.
Futsz a csatázó trombiták szavától,
Futsz a zsibongó városok falától:
Honnyod csupán az érező
Szív, és szelíd falu s mező.*

*Mentsvára a magán szomorkodónak
Csak a te szent erdődbe van,
Hol biztatásit titkos égi szónak
Hallhatja a boldogtalan.
Te azt, ki megvetette a világot,*

Vagy akinek már ez nyakára hágott,
Kiséred és apolgotod;
Magát magával biztatod.

Te szülsz a virtust, csupán te tetted
Naggyá az olyan bölcseket,
Kiknek határtalanra terjegetted
Testekbe kisdéd lelkeket.
Tebenned úgy csap a poeta széjjel,
Mint a sebes villám setétes éjjel;
Midőn teremt új dolgokat
S a **semmiből világokat**.

Oh kedves istenasszony! én is érted
Gyakorta mint sohajtozom,
Mert szívemet baráti módra érted,
Midőn veled gondolkozom.
Ártatlanul kecsgettel magadba,
Nincs tettetés, sem csalfaság szavadba,
Hív vagy, nem úgy, mint a **mai**
Színes világ barátai.

Lám, mely zavart lármák között forognak
A büszke lelkek napjai,
Kőről kövekre görgenek, zajognak,
Mint Rajna bukkanásai. –
De ránk mikor szent fátyolid vonulnak;
Mint éji harmat, napjaink lehullnak,
Tisztán, **magába, csendesen:**
Élünk, **kimúlunk édesen**.

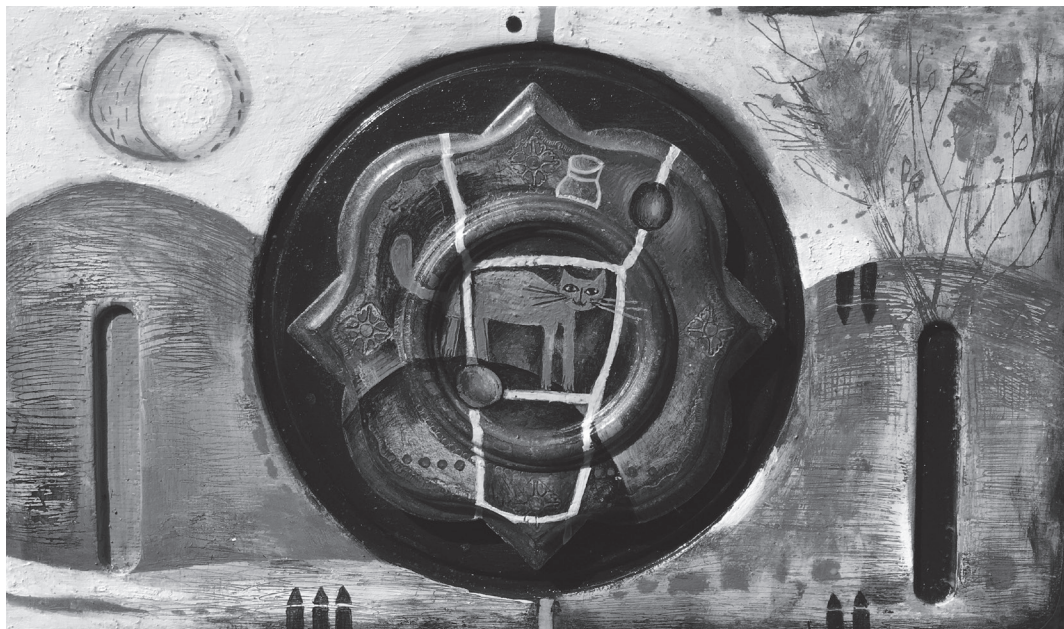
Sőt akkor is, mikor szemem világán
Vak kárpitot szó az halál;
Ott a magánosság setét világán
Behullt szemem reád talál.
Síromba csak te fogsz alá követni,
A nemtudás kietlenén vezetni:
Te lészel, ah! a sírhalom
Völgyén is őrzőangyalom.

Áldott Magánosság! öledbe ejtem
Ottan utolsó könnyemet,
Végetlen **álmaidba** elfelejtem
Világi szenvedésemet.
Áldott Magánosság! te légy barátom,
Mikor csak a sír lessz örök sajátom.
De ez napom mikor jön el? –
Áldott Magánosság, jövel!

Oh, a szárnyas idő

Berzsenyi Dániel három verse, amelynek arányossági és hangzásviszonyait vizsgálom, a magyar antik mintájú időmértékes verselés strófaképleteinek gyakran idézett példája, az *Osztályrészem* a szapphói, *A közelítő tél* az első aszklépiadészi, a *Fohászokodás* az alkaioszi strófaké.

Szerkezetükben eltéréseket és rokon vonásokat egyaránt megfigyelhetünk. Az *Osztályrészem* szerkezete komplexebb: strófaalapú elsőrendű aranymetszései (3/4 és 4/3) a vers szimmetriatengelyén elhelyezkedő negyedik versszakot határolják, s jelzik központi szerepét. *A közelítő tél* szimmetriatengelye nem kiemel, hanem két egyenlő részre oszt: az első három versszak és a következő három – a most és a hamarosan – közötti átmenetet érzékelteti. A *Fohászokodás*ban a strófaalapú elsőrendű pozitív aranymetszés (4/3) játszik szerepet: a vers első részében elhangzó dicséretet kö-

Virtus

ti össze a második részben elhangzó, tulajdonképpeni fohással.

Az arányos tagolást a keretezés eszközeül is szolgáló szó- és hangismétlések támogatják. Az *Osztályrészem*ben és *A közelítő tél*ben a szóismétlések szerepe nyilvánvalóbb. Az *Osztályrészem* első és negyedik versszakában felsorindító, hetedik versszakában sorindító szóismétlések kereteznek és nyomtatékosítanak: „**Sok** Charybdis közt, **sok** ezer veszélyben” – „**Van** kies szőlőm, **van** arany kalással [Bízató földem...]” – „**Essem** a Grönland örökös havára, / **Essem** a forró szerezsen homokra”. A *közelítő tél* első és második versszakának egy-egy sorában a **Nincs** szó, ötödik és hatodik versszakának egy-egy sorában az **Itt hágy** szókapcsolat ismétlődik. Az *Osztályrészem* felsorai közül négyben is elhangzó **te** megszólítás szintén keretező és nyomtatékosító: „Oh **te**, elzart hely, **te** fogadd öledbe [A heves ifjút!]” – „Csak **te** légy vélem, **te** szelíd Camoena!”

Akár az antik időmértékes költészetben, Berzsenyi antik mintát követő időmértékes verseiben is véletlenszerűek a rímek. Mégsem merném állítani, hogy a viszonylag ritkán előforduló rím Berzsenyi klasszikus időmértékes verseinek hangzását merőben véletlenszerűen árnyalja. *A közelítő tél*ben, sorbeli elhelyezkedését tekintve, négyféle rímmel találkozunk, a negyedik versszakban felsorímmel: „Oh, a szárnyas **idő** – S minden míve **tünő**”; fonatos rímmel: „Minden csak **jelenés**; minden az ég alatt, / Mint a kis nefelejcs, **enyész**”; az ötödik versszakban kezdőrímmel: „Lassanként – Itt hágy **szép**”; az ötödik és hatodik versszakban viszonylag távolról összecsendítő végrímmel és fonatos rímmel: „Lassanként koszorúm **bimbaja** elvirít, / Itt hágy szép tavaszom: még alig **izleli** / Nektárját ajakam, még alig illetem / Egy-két zsenge virágait. // Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom, / Nem hozhatja fel azt több kikelet **soha!** / Sem béhunyt szememet fel nem **igézheti** / Lollim barna szemöldöke!” A *Fohászokodás* hetedik versszakában szintén felsorímmel találunk: „Bizton **tekintem** – Zordon, **de oh nem**”. Az *Osztályrészem* kiengesztelődést sejtető záró versszakában az utolsó előtti és az azt megelőző sor vége párrímbe cseng össze: „Essem a Grönland örökös havára, / Essem a forró szerezsen **homokra**: / Ott meleg kebled fedez, ó **Camoena**, / Itt hives ernyőd.”

A három idézett vers rímei szórványosak; az alkalmilag két, sőt három szókezdő hangot is összecsendítő alliterációk viszont átszövik őket. Néhány sort sajátos elrendezésű összecsendések tesznek emlékezetessé: az *Osztályrészem*ben a „**Vessen** a **Végzet**, valamire tetszik” sort a **v** hang hármas összecsendése, *A közelítő tél*ben a „**Hervad** már ligetünk, s díszei **hullanak**”, a *Fohászokodás*ban az „[...égi láng] **Villáma**, harmatcsepp, **virágszál** [Hirdeti...]” sort a keretező **h – h**, illetve **v – v** összecsendés; *A közelítő tél* első versszakának egészét a sorokon végigvonuló (szó belseji és szóvégi **I** hangzókkal is támogatott) **I**, illetve **le** alliteráció: „**Hervad** már **ligetünk**, s díszei **hullanak**, / **Tarlott** bokrai közt sárga **levél** zörög. / **Nincs** rózsás **labyrinth**, s **balzsamos** illatok / **Közt** nem **lengedez** a **Zephyr**.”

Az arányos szerkezetekben kitüntetett helyet elfoglaló megfogalmazások az irodalmi művelődés több évezredes ivén elhelyezkedő alkotások megfogalmazásaival csengenek egybe. *A közelítő tél* „Sem béhunyt szememet fel nem **igézheti** / Lollim **barna szemöldöke!**” záró két sora az Íliász Kroniónjának – a görög mitológia Zeusának, a római mitológia Jupiterének – **barna szemöldökét** idézi emlékezetünkbe. A *Fohászokodás* „ott is elszórt / **Csontjaimat kezeid tarkarják**” zárata visszautal Ezékielnek „**Az Úr keze fölöttem** volt” kezdetű látomására a **csontokkal** teli mezőről (Ez 37,1–14), és előreutal – hogy csak egyetlen példát említsék – Jékely Zoltán *Csontjaimhoz* című versére: „Mindig úgy éldegélek, mintha holnap / örökre elaludnék, s álmatag / nézem **csontjaim**, kik velem loholtak, / s kiket **lelkem** csúful **magukra hagy**.” Előreutal az *Osztályrészem*nek a szimmetriatengelyen elhelyezkedő, központi versszaka is, mégpedig a *Boldog, szomorú dalra*, Kosztolányi Dezső Berzsenyi ihlette és nem véletlenül klasszikus időmértékes verselésű költeményére (amelynek első sora a *Kenyer és bor* című kötet címadója): „**Van** már kenyerem, borom is **van**, / **van** gyermekem és feleségem. / Szívem minek is szomorítsam? / **Van** mindig elég eleségem...”

Folytatólag a három vers szövegének belső arányait tüntetem fel, valamint ismétlődő szavait és összecsendítő szókezdeteit jelölöm, hogy az olvasó maga ítélhessen látvány és hangzás kölcsönös viszonyáról.

Osztályrészem

Partra szállottam. Levonom vitorlám.
A szelek mérgét nemesen kiálltam.
Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben
Izzada orcám.

Béke már részem: lekötöm hajómat,
Semmi tündérbél soha fel nem oldja.
Oh te, elzárt hely, te fogadd öledbe
A heves ifjút!

Bár nem olly gazdag mezeim határa,
Mint Tarentum vagy gyönyörű Larissa,
S nem ragyog szentelt ligetek homályán
Tíburi forrás:

Van kies szőlőm, van arany kalással
Biztató földem: szeretett Szabadság
Lakja hajlékom. Kegyes istenimtől
Kérjek-e többet?

Vessen a Végzet valamerre tetszik,
Csak nehéz szükség ne zavarja kedvem:
Mindenütt boldog megelégedéssel
Nézek az égre!

Csak te légy vélem, te szelid Camoena!
Itt is áldást hint kezed életemre,
S a vadon tájék kiderült virány lesz
Gyenge dalodra.

Essem a Grönland örökös havára,
Essem a forró szerecsen homokra:
Ott meleg kebled fedez, ó Camoena,
Itt hives ernyőd.

Mire virradsz te még?

Vörösmarty Mihály talán legutolsó, teljes értékű versnek elfogadott töredéke 1855-ből, Babits Mihály *Memento* című, talán legelső – amint maga nyilatkozik róla – „valamirevaló” verse fél évszázaddal későbből, 1906-ból való. Találkozhatott a két vers egymással? A kérdésben rejlő állítás igazolása végett több elemző megközelítése nyomán veszem szemügyre Vörösmarty Mihály *Fogytán van a napod...* kezdetű alkotását.

A Vörösmarty-vers tizenhét rövid sorában jól érzékelhető feszültség vibrál. Ez indokolja a feltételezést, hogy az aranymetszés az alkotás felépítésében kitüntetett szerepet játszik. Meghatározónak a soralapú elsőrendű pozitív aranymetszés (11/7) tűnik, amelynek szintjén a következő sorpár olvasható: „Szegény magyar költő, / Mire virradsz te még?” De jut szerep a két másodrendű negatív, valamint a harmadrendű pozitív aranymetszésnek is. A másodrendű negatív aranymetszések (4/7 és 3/4) a verset indító és záró négy-négy sort határolják, s kiemelik a „Véred megsűrűdött” állítást, valamint a „Lesz-e még hajnalod?” költői kérdést. A harmadrendű pozitív aranymetszés szintjén (4/3) a visszatérő anaforikus fogalmazás vonja magára a figyelmet: „Fogytán van erszényed, / Fogytán van a borod”. Ezek a sorok más előjellel ugyan, de hasonló érzelmi töltettel visszautalnak Berzsenyi Dániel „Van kies szőlőm, van arany kalással [Biztató földem]”, és előreutalnak Kosztolányi Dezső „Van már kenyerem, borom is van” megfogalmazására.

A közelítő tél

Hervad már ligetünk, s díszei hullanak,
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.
Nincs rózsás labirinth, s balzsamos illatok
Közt nem lengedez a Zephyr.

Nincs már symphonia, s zöld lugasok között
Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein
A csermely violás völgye nem illatoz,
S tükrét durva csalét fedi.

A hegy boltozatán néma homály borong.
Bibor thyrusain nem mosolyog gerezd.
Itt nemrég az öröm víg dala harsogott:
S most minden szomorú s kiholt.

Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül,
S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!
Minden csak jelenés; minden az ég alatt,
Mint a kis nefelejcs, enyész.

Lassanként koszorúm bimbaja elvirít,
Itt hágy szép tavaszom: még alig ízeleli
Nektárját ajakam, még alig illetem
Egy-két zsenge virágait.

Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom,
Nem hozhatja fel azt több kikelet soha!
Sem béhunyt szememet fel nem ígézheti
Lollim barna szemöldöke!

Töredék vagy egész? Lehet-e teljes értékű, ha töredék? Ezekre a kérdésekre a fentiekben már benne a válasz. A vers ritmikájára rákérdezve azonban bizonytalanabb vagyok. A sorok közül ugyanis hétnek jambusi, további hétnek trocheusi a ritmusa, négy pedig csak ütemhangsúlyosként értelmezhető. Nos, annak ellenére, hogy az ötödik sorban van egy trocheusi értelmezést kifejezetten támogató költői licencia („Véred megsűrűdött”), bizonyára helyesebb valamennyi sort ütemhangsúlyosnak tekintenünk. S aligha véletlen, gondolom én, hogy a tizenhét sor közül aranymetszéses arányban tizenegynek 3/3, hétnek pedig 4/2 az ütembeosztása. A vers rímelésében is van egy elbizonytalanító mozzanat, mégpedig éppen az elsőrendű pozitív aranymetszés szintjén. Azt kellene mérlegelnem, hogy az itt kiemelt „Mire virradsz te még?” sor rím-e – ahogyan másokkal együtt magam is gondolnám – a következő, „Van-e még reménység” sorral. Az összecsengés azonban erőtlen, s a versnek, mint megállapítható, egyébként csak a páros sorai rímelenek. Ha ez igaz, a „Mire virradsz te még?” megfogalmazás két meglehetősen távoli sorral – „Fogytán van szerencséd”, „Nincs ahova tennéd” – cseng össze, s rímelésének rendbontó volta még inkább magára vonja a figyelmet.

Ákár a látszólagos töredékesség vagy ritmikai bizonytalanság, a rendbontó rímelés is eszköz. Eszköz, amely a többi közt a „Mire virradsz te még?” sor és az „Oh, csal az

Fohászokodás

Isten! kit a bölcs lángesze fel nem ér,
Csak titkon érző lelke ohajva sejt:
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.

A legmagasb menny s aether Uránjai,
Mellyek körülted rendre keringenek,
A láthatatlan férgek: a te
Bölcs kezeid remekelt csudái.

Te hoztad e nagy Minden ezer nemét
A semmiségből, a te szemöldöked
Ronthat s teremthet száz világot,
S a nagy idők folyamait kiméri.

Téged dicsóit a Zenith és Nadir.
A szélveszek bús harca, az égi láng
Villáma, harmatcsepp, virágszál
Hirdeti nagy kezed alkotását.

Buzgón leomlom színed előtt, Dicsó!
Majdan, ha lelkeim záraiból kikél,
S hozzád közel járulhat, akkor
Ami után eped, ott eléri.

Addig letörlöm könnyeimet, s megyek
Rendeltetésem pályafutásain,
A jobb s nemesb lelkeknek útján,
Merre erőm s inaim vihetnek.

Bizton tekintem mély sirom éjjelét!
Zordon, de oh nem, nem lehet az gonosz,
Mert a te munkád; ott is elszórt
Csontjaimat kezeid takarják.

ember élete! / Ki tudja, mi nem ér?” sorpár tartalmi-intonációs összevillantásával teszi lehetővé Vörösmarty Mihály *Fogytán van a napod...* kezdetű és Babits Mihály *Memento* című, Heinrich Heine ihlette, Chevy Chase ritmusú versének fentebb említett találkozását.

[Fogytán van a napod...]

Fogytán van a napod,	x
Fogytán van szerencséd,	a
Ha volna is, minek?	x
Nincs ahova tennéd.	a

Véred megsűrűdött,	x
Agyvelőd kiapadt,	b
Fáradt vállaidról	x
Vén gunyád leszakadt.	b
.....	
Fogytán van erszényed,	x
Fogytán van a borod,	c
Szegény magyar költő,	x

Mire virradsz te még?	a
Van-e még reménység,	x
Lesz-e még hajnalod?	c

Férfi napjaidban	x
Hányszor álmodoztál,	d
Büszke reményekkel	x
Kényedre játszottál!...	d

Kezelhetetlenek

A tavalyi év egyik legjobb magyar filmje a szereplőit tükrözi: nagyon kevés pénzből kénytelen megélni, egyszerűen, sőt néha talán túl durván fogalmaz, ám kitűnő felnővősfilm. Nemcsak önmagában, hanem gyártási miliójét tekintve is: a még a Filmalapnál indult (most Filmintézetnek hívják), kifejezetten elsőfilmek létrehozásának megsegítésére alapított Inkubátor Program felnőtté válását, fejlődési ívét is nagyszerűen jelzi.

A film párhuzamosan indít egy börtönviselt apa, Tibi (Dietz Gusztáv), valamint tizenkét éves lánya, Niki (Horváth Zorka) történetével. Az egyre kezelhetetlenebb lány a nagyszüleiével él, az emberek „kezelésére” szakosodott, agresszív Tibi pedig kidobólegényként keménykedik különböző fővárosi bulizóhelyeken. A két szál hamar és elkerülhetetlenül fonódik össze ismét, amint apa és lánya nemcsak az életükben tántorgó úrt próbálják egymással betölteni, hanem a hiányzó anya történetére is lassan fény derül. A spoilereket elkerülve: nem hepienddel végződő film ez, ám a nézői katarzisz mégiscsak pozitív előjelű, hiszen az újra egymásra találás visszafordíthatatlanul szép folyamatot, ezáltal pedig a megváltás lehetőségét indítja el ebben a két, már-már páriáltságban létező, problémás emberben.

Kis Hajni nagyjátékfilm debütje úgy tud szociálisan érzékeny lenni, hogy nem egy egész társadalmi réteg vagy pláne egy

KINEMATOGRAF

ország nyomorát siratja, hanem a története megmarad egészségesen személyes szinten. Ha néhány beállítással többet mélézött volna a lecsúszott fővárosiakon és környezetükön, akikről a történet szól, könnyen átcsúszhatt volna érzelmi zsaroló antropológusi nyafogásba, így viszont csak egy kitűnő esettanulmány, amiben a szociális háttér hamar átlényegül háttérinformációvá, és a személyes viszonyok veszik át a gyeplőt. Ezt csakis megfelelően hiteles arcokkal tudták elérni az alkotók, így hát szinte logikus, hogy amatőr szereplőket válogattak mindegyik fontosabb karakterre (de még a kisebb szerepeket is vászon-képernyőn ritkán látható színészekre bízták): Dietz Gusztáv tényleg olyan figura, akivel nem szívesen futnánk össze még egy viszonylag jobbacskán kivilágított sikátorban sem, Horváth Zorka pedig kitűnő kihívója az elmúlt évek egyik legjobb európai gyerekalakításának, amiben szintén egy nehezen kontrollálható leányt keltett életre egy amatőr (Helena Zengel, *Kontroll nélkül / Systemsprenger*, 2019).

Persze van előképe ennek a fajta amatőr szereplős, specifikus társadalmi rétegekről szóló drámai megközelítésnek a magyar filmtörténetben: a dokumentum- és játékfilm műfajai, sőt műnemei közti szűk mezsgyén mozgó ún. Budapesti Iskola (ahonnan pl. Tarr Béla is indult) a hetvenes években már bőszen bontogatta a

zsánerek közti határokat. Kis Hajni filmje egyértelműen a fikciós-játékfilm oldalra esik, azonban szinte jelenetről jelenetre tapintható, hogy mennyire a valóságban gyökerezik a részben saját tapasztalataiból inspirálódott, Szántó Fannival együtt írt forgatókönyv: folyékonyan beszéli a budapesti utcák, a nyomasztó éjszakai buszok és a felszínes csillogás mögött lepattogzó falú bulinegyed nyelvét – ezt nem lehet tanítani.

Apropó nyelv: megkapó, ahogy apa és lánya kénytelenek (újra)megtanulni kommunikálni egymással, és ahogy ezt egy bensőségebb, nem feltétlenül verbális nyelven teszik: kettőjük kapcsolatának a már-már slapstick-humorra utaló, egész testet megmozgató mutatványok is részei (Tibi fának ütközik, először talán véletlenül, később viszont rájatsza), de a klubzene is olyasfajta közös kód, amit mindketten egyből értenek, és ami által szavak híján közvetlenül mesélhetnek egymásnak magukról. Ezekkel a megfoghatatlan „kincsekkel” szemben helyezi el a rendező a materális világ csalóka artefaktumait: a Niki által olyannyira áhított sportcipő csak egy zálog, egy mellékvágány, lényegtelen, helyettesíthető valami, amin túl kell lépni. Ha nem értenék egyből, a forgatókönyvírók még ürülékkel is bekenik. Az igazán lényeges dolgokat nem pénzzel lehet megvenni – öltene giccses testet az ige, de a *Külön falkában* pont az a szép, hogy az effajta közhelyeket nagyrészt el tudja kerülni, vagy legalábbis nem írja ki öles betűkkel, mint ahogyan mondjuk egy hollywoodi alkotás tenné. Pedig Tibi és Niki története nagyon is a hagyományos apa-lánya sztorik formalizmusát használja (hogy tudniillik az apa is tanul a lányától – vagy talán még többet is, mint vice versa), de az alkotók személyessé, átélhetővé és frissé tudják varázsolni a kiürülőfélben lévő keretet.

A terhes viszonyú, de egymást megbabolázó, szeretetre újra megtanító apa és lánya története a tavalyi Karlovy Vary-i fesztiválon mutatkozott be, és kitűnő alkalom arra, hogy számba vegyük, hol is tart a magyar filmes utánpótlás(képzés): nemcsak rendezőjének ez az első nagyjátékfilmje, hanem operatőre (Nyoszoli Ákos) és vágója (Gorác Vanda) is most debütál önálló egész estés alkotással. Egy olyan generáció filmnyelve ez, akiknek kevésből kell sokat megvalósítani, de jelesre vizsgáltak: az egyszerűség, durvaság nem jelent értéktelenséget, sőt. Jelen esetben épp hogy ez a letisztult forma az egyetlen, ami igazán talál ehhez a témához. Mint lánya az apjához.

— **Külön falka**, színes magyar-szlovák film, 98 perc, 2021. **Rendező:** Kis Hajni. **Forgatókönyvíró:** Kis Hajni, Szántó Fanni. **Zeneszerző:** Borsos Oleg. **Operatőr:** Nyoszoli Ákos. **Vágó:** Gorác Vanda. **Szereplők:** Dietz Gusztáv, Horváth Zorka, Andai Kati, Derzsi Réka, Galkó Balázs, Haffner Anikó, Honti György, Pikali Gerda, Spolarics Andrea.

Kis Hajni nagyjátékfilm debütje úgy tud szociálisan érzékeny lenni, hogy nem egy egész társadalmi réteg vagy pláne egy ország nyomorát siratja, hanem a története megmarad egészségesen személyes szinten.

Felfokozott felfoghatatlan

„Kizökkent az idő; – ó kárhozat! / Hogy én születtem helyre tolni azt” – hangzik el Shakespeare *Hamletjének* (egyik) ikonikus mondata, ha úgy tetszik, mottója. No de ki képes és hogyan helyreállítani azt a bizonyos kizökkent időt?

A Tompa Gábor által rendezett *Hamlet* e kérdésből kiindulva ad némi „helyreállítási” gyakorlóteret a nézőnek a tavaly decemberi bemutató óta.

Miért esett a választás Shakespeare *Hamletjének* 2021-es feldolgozására? Hogy fellevenítsük annak örök, árnyalt, az emberiség történelmébe, önnön szellemünkbe kódolt üzenetét. Mintha csak a földi, a fizika törvényeihez idomult lényünknek kellene emlékeznie az ideák világában élő másunkra és az annak véráramában keringő „igazságra”.

Szó szerinti hidegzuhannyal kezd az előadás, ami a cselekmény hangulatát és végkifejletét – tudva az amúgy is tragikus zárlatot – masszívan meghatározza, jellemzi. Hamlet (Vecsei H. Miklós) az igazság sokkjának következményeit, következtetéseit fagyos vízszugárként vágja édesanyja, a királyné (Kézdi Imola) képébe, egyidejűleg a nézőébe is. Ez a csattanóba és abszurdumba áztatott kezdőkép.

A színpadra vitt mű sztoriját tekintve többnyire hűen követi a Shakespeare-darabot, bár változtatva, lerövidítve néhány részt, mindezt dramaturgiaiilag megokoltn. A cselekmény ritmusa, a jelenetek sora következetesen építkezve ível egészen a fináléig. A vontatottság vagy elnagyoltság jelzője sem húzható rá az előadásra, kö-

szönhető mindez az Arany János-féle fordításnak, amely sajátosan hat egy modern korba és látványtervbe elhelyezett világban, melegítőbe bújtatott szereplők szájából. Míg a szereplők nyelvén pörgő szöveg, Arany fordítása, több mint száz évig volt meghatározó, mondhatni, hogy eme fordítás alapján „tanulta meg a magyar nép a dráma szövegét”, addig a kétezres évekbe megálmodott, áthelyezett Helsingör, napjaink illatával kiegészülve egybeolvad a szöveggel, nem üt el az egyik a másiktól, kiegészül, összeáll, így lesz a miénk. Izgalmas egy futópados, guruló üvegekoporsóval és ökölvívó ringgel csipkézett díszlet egymás közti távlatában olyan szöveget és nyelvezetet vizsgálni, ami korban jóval távolabb esik tőlünk, mégis kristálytisztán érthető, hiteles.

A díszlet elemei közül a futópados és a Hamlet barlangjaként funkcionáló, életnagyságú doboz kapott nagyobb hangsúlyt. A futópados napjaink egyik jellemző, hétköznapi számító eszköze, mégis metaforikus jelentések is társulnak itt hozzá, mint ha a rajta épp táncoló, sétáló, kocogó vagy futó szereplők folytonos mozgását, menetelését szimbolizálná soruk lépcsőin, mintha az a fajta haladás vagy csak figyelemelterelés, vezeklés, keresés, tévelygés vagy egy cselekvés adott fókuszpontba való zsugorítását lenne hivatott ábrázolni. A színpad jobb oldalán elhelyezkedő „doboz-barlang” épp úgy áll őrt és figyel, még ha zárva van is, mint annak tulajdonosa, Hamlet. A tér vizuális elemei finoman támasztják alá, keretezik a jelentése-

li pillanatokot, mágikusan felsejlő képek sorozatait.

A hanghatások épp ott, épp akkor, épp úgy és éppen csak annyi időt, figyelmet vesznek igénybe, mint amennyit azok a szituáción belül pontosan megérdemelnek. Megidézett kikötőbeli hangulat, technodiszko, gyermeki hegedűszó, hajadon pop-dal, podcast, szónoki aláfestő zene, siketítő túlvilági szózat, és a „többi hallgatás”.

Milyen ebben az előadásban Hamlet? Melankolikus? Lázadó? Valóban örült? Mit szólnánk, ha egy feldúlt ifjú szerzetesfigura lenne Hamlet, aki remete módjára vonul ki a társadalomból, hogy küldetését a legpontosabb, méltó módon hajtsa végre? Igazságot tenni, az igazságot felkutatni magunkba szállva, önnön belső erkölcsi világunkba roskadva, a józanító csendek állomásain, és a felfokozott értelem mélyére ásva tisztán látni. Nem egy hazudott, csellel és kéjjel-kedvvel összeragasztott másodigazságban élni. Élni egy morálisan világtalan valóságban, csak mert ez a hályog mindenki

szemét megfertőzte? Akarom mondani, mindenki gyáva szívét és tehetetlen lényét? Itt mindenki elrejt, burkol. Kivéve Hamletet, aki hámoz, szövetről sejt. Hamlet alakja szívével lát és cselekszik, jegelve, fagyossá téve és nem eltömítve a ráció útjait. Felfokozott gondolkodását a tragédia szereplői nem értik, mert pont olyan kiszolgáltatottak, mint a herceg, de nem annyira bátrak szembenézni az örületbe kergető, szégyenletes igazsággal. A herceg

THEÁTRUM

► 24.

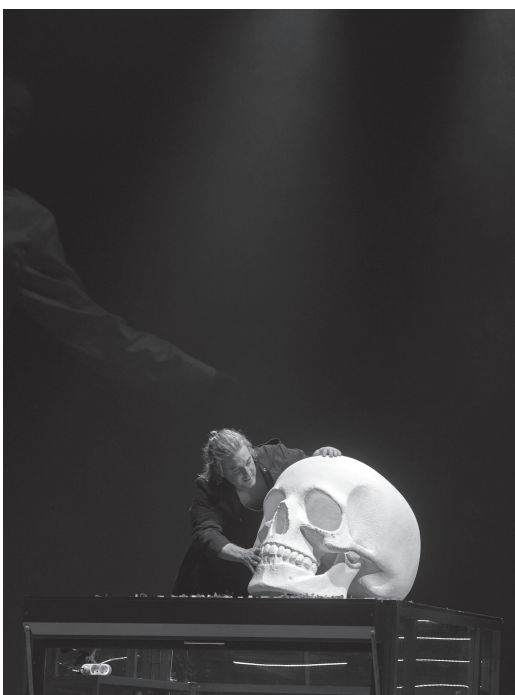
„mintha / tényleg azok lennénk, akik éppen vagyunk”

KRITIKA

Az éves rendszerességgel jelentkező Markó Béla, tematikailag-formailag pontosan megszerkesztett művekkel, mintegy a vele, körülötte történő létezés anyagi és szellemi vetületeire reagálva végzi verses számvetését és ebben a kötetben különös hangsúllyal számadást. Nem pusztán kerek évfordulóhoz közeledve érezhette szükségét annak, hogy mintegy „önéletrajzi” keretbe foglalja a gyermekség tündérkertnek hitt epizódjaitól a visszatekintő, eltöprengtető személyiség reményen túli reménykedéséig ívelő be-/elszámolását mindarról, aminek közvetve és közvetlenül, elszenvedve és alakítani próbálva, olvasván és írván hiteles tanúja igyekezett lenni (annak tudatában, hogy a hiteles tanúság csupán a szó, az irodalom, a verseskötet révén kaphat megfelelő formát); ami egyben több évtized rejtett történelme. Azzá a hétköznapi történeté/történelemmé kényszerült életté, amelyben a helytállás csak fenyegetettségek, kényszerítettségek között volt lehetséges. Ez a sokszorosan félreértelmezéssel csábító lehetőség akár tragizálásra, heroizálásra, egy póz megmerevítésére ösztönözhetette a későbbi korok dokumentátorait, a költő azonban önmagával, a múlttal, azzal, amit megtett, elmulasztott, mert tenni nem volt módja, szavakba burkolt ellenállással vívott küzdelmeiben hívebben szólhatott. „Csupán” a formát kellett meglesni hozzá. Markó Béla ezt a bonyolultabb utat választotta: önmagát is kereste évszázadok képzőművészeti remekei között szemlélődve, a magyar nyelv poéta-művészeinek kötetibe belelapozva, de a közélet kevesek számára feltáruló epizódjai mögé tekintve, politikusi múltjáról és általában a politikáról, szűkebb értelemben véve a magyarországi, az erdélyi, a romániai, a (kelet-)közép-európai, egymásba szövődő, kevés esélyt kínáló problémaegyüttesekről nyilatkozva. A haiku, a mesterszonettre kifutó szonettkoszorú, a szabadvers, az esszé, a nyilatkozat, a publicisztika: íme, a változatok, amelyek (mindennek ellenére vagy éppen ezért) egy megakasztó mozzanatot sem megkerülő, gazdag, joggal tekintélyt, némi többlet érdemlő elismerést kivívó életpálya emlékezetében fejeződnek ki. Markó Béla, a költő aztán véghezvitte, ami keveseknek szokott sikerülni: költészetben szintetizálta sokféle érdeklődése, megannyi pályakanyara, messzi távlatokba irányuló érdeklődése, egyszóval korántsem kitérő nélküli élete nem pusztán tanulságait, hanem költőivé szublimált tapasztalatait, amelyekből immár a magyar irodalom jelenkori lírája számára megkerülhetetlen poézis született. S bár (természetszerűleg) témái vissza-visszatérnek (a kertmotívum szerepére feltétlenül utalnom kell, az élelmiszerüzlet előtt kolduló Anna életében-halálában jellegzetes régiós létezési forma fedezhető föl, így egy kétnyelvűség groteszk változata), valójában egy folyamatosan íródo „vers-történet” lép színre, törekszik arra, hogy részleteiből valamely ér-

► 23. beszéde, megfogalmazásai gyönyörűen kitekert epigrammák, melyekben a felfokozott logikát az azt elutasító karaktereink érzékelik ugyan, de elborzadva utasítják el. Amikor színlelt örülete által el-/kivonul a társadalom, az udvar, családja, barátai és szerelme elől – időt nyer és teret nyit a megoldás, nyomozás, a cél elérése felé. Hamlet bosszúját ez alapozza meg.

Ophélia (Tótszegi Zsuzsa) médiumként jelenik meg, aki közvetítővé válik a transzcendens és világunk között, az előadás egyik hátborzongató jelenete, amikor hátán csontvázat cipelve hangsúlyozza karakterének törékeny, gyöngéd, angyali lényegét, amelyre fekete ködként nehezedik a halál. Az előadás alatt jól végigkövethető testi, lelki sorvadása, miként virágok pusztulnak viszontagságos időjárás közepette. Fontos számomra kiemelni Ophélia és Hamlet kapcsolatán, hogy szerelmük története felvillanó álomjelenet, amelyet a pátoz, az érzelmekkel telített diskurzusok még inkább elemelnek a valóságtól.

A kulcsjelenetként számontartott egér-fogó-jelenet: „színház a színházban” újragondolása frappáns megvalósítását kínálja az örületből születő kreativitás hatalmának bemutatására. Nem hiába hívjuk kulcsjelenetnek, hisz itt nyílik fel szemük az addig „vak” karaktereknek, és a kód szétoszlásával válik tisztává, hogy az örült épeszű, a sorsunk, tetteink következménye elkerülhetetlen, és az igazság felemészt: mert tagadjuk, vagy mert harcolunk érte.

— **Kolozsvári Állami Magyar Színház.** William Shakespeare: *Hamlet* (Arany János fordításának felhasználásával). **Rendező:** Tompa Gábor. **Sze-replők:** Vecsei. H. Miklós, Bodolai Balázs, Gedő Zsolt, Buzási András, Sinkó Ferenc, Tótszegi Zsuzsa, Bíró József, Kiss Tamás, Imre Éva, Pethő Anikó, Balla Szabolcs, Kicsid Gizella, Lőrincz-Szabó Vencel, Viola Sára. **Díszlettervező:** Both András, **jelmeztervező:** Bianca Imelda Jeremias, **drama-turg:** Visky András, **eredeti zene:** Vasile Şirli, **ko-reográfus:** Jakab Melinda, **videó:** Rancz András, **a jelmeztervező asszisztense:** Bocskai Gyopár, **a rendező munkatársa:** Veres Emőke, **rendező-asszisztens:** Gálhidy Sári, **előadás-vezető:** Zongor Réka.

Önmagát is kereste évszázadok képzőművészeti remekei között szemlélődve, a magyar nyelv poéta-művészeinek kötetébe belelapozva.

zélkelhető és értékelhető, sosem teljesen, de mindig teljesebb történet kerekedik ki.

A jelen kötet, egy darabot kivéve, szabadversekkel ajándékozik meg. Amennyiben szabadversnek mondjuk, ahonnan hiányoznak a rímek (e versekből nem hiányoznak, csak nincsenek), nem köthetjük a különféle verselések meghatározott ritmusképleteihez (a poéticitásnak azért nincsenek szűkében), viszonylag csekély a verset átszövő tirádák, körmondatok száma, ellenben gyakoriak a rövid mondatok, a pattogásra formált nominális szerkezetek, mindezek az információk gyors egymásra következését siettetik, hiszen a létezésből kiragadott részlet újabb kiegészítést igényel. S ha a „Forradalom” személyes megéltetésének képei felbukkannak is, még hozzá lényegivé minősülő események felidézésekor, legalább oly jelentős a ház, a kert fölött meg-megjelenő, tovarepülő madarak látványa. S a jelen költészetében sokaknál elengedhetetlen hivatkozás az elődökre, egy versükre, verssorukra, ebben a kötetben némileg csökkenni tetszik az ilyen (közvetlen) utalások mennyisége, jóllehet perdöntően fontos helyen (egy vers zárásakor) lendíti ki, oda tér vissza, a közbülső sorokban a szemlélő lép színre, lép elő a „történelmi” emlékeiből a közeli múlt, a két ország megnehezített érintkezéseinek és a megnehezült életnek a világából. Hogy a vonatmotívum kapcsolatokat teremtő attribútuma versszerűsége segítségével (szó szerint) világítson rá összefüggésekre, amelyek nélkül nem lehetséges az, aminek lennie múlhatatlanul szükséges. A hasonlat így alakulhat át összevont hasonlattá, a megidézett költő így személyesítheti meg a költészetet, s a költői-„költőisített” helyzet ekképpen lehet létezéssé. Mint ahogy a Baka Istvánnak ajánlott, a sorban következő *Kincs* sokértelműsége megrendült emlékezés a költőtársra, a címül választott szó értéktelítettségre ugyanúgy utal, mint a Baka szerkesztette *Kincskeresőre*, a gyermekeknek szóló folyóiratra. S mint Markó előző kötetében, itt is, nemcsak e két kiragadott példában az önreflexivitás egyszerre szolgálja a kétségekkel teli közléshez lényeges megközelítések változatosságát, valamint az esélyek latolgatását: a többféle gondolat körvonalazódását, a kijelentések, versmondatok többszólamúságát. Megnyilatkozhat úgy is, hogy egy odaérthető szótóbból egymással rokonuló-rokonítható szavak dinamikája fokozza az állítások-kétségek erejét („Értem én, és nem csupán értem, hanem / megértem, vagyis nyilván én is megér-

tem / azt a kort. Megérte-e? Ma sem tudom. / Érted? Értem? Értünk? Elértünk-e vajon / valahová?”, úgy is, hogy rejtett összefüggésekre kell gyanakodnunk látszólag csak egymás után (mellé / ? /) rendelt kérdéseken töprengve („Azt a rést / kitágítani. Hogy átférhess egy másik vágyba. Egy/másik vidékre. Egy másik várakozásba” – s hogy itt mélyebbre kell tekintenünk, a vágy, a vidék, a várakozás alliterációja csendesen figyelmeztet); de úgy is, hogy látszólag prózaian, a versegészben mégis „drámaian”, nem nagyhangúan, de a pillanathoz méltóan, elképzelni a kert fölé szálló rigócsapatot, mely ábrándozásba belevegyül a verset záró sorok goethei hite az állandóság és a változás kölcsönösségéről: „Tudom, hogy nem ugyanazok leszünk. / De mi ugyanúgy nézzük őket.”

Az évek egymásra következésével nő meg a meditatív versek gondolatisága, ahogy közhelyesen mondogatnók: a végső kérdésekkel foglalkozó sorok sűrű egymásutánja. Közben effélék fogalmazódnak meg: „Akivel végig együtt voltál, akkor is / rád fog ismerni, ha már nem te vagy”, „Még annyi mindent kellene mondanom. / Körülöttem már csupa vers. Végre / abba kellene hagyni.”

A záró vers adja a kötet kérdőmondatos címét: „A haza milyen?” A vers nem több, nem kevesebb, mint egy felelet kísérlete, melynek során a felelet merészsége és a kísérlet némileg visszatartó ereje igyekszik közösen valamely nyugvópontonra. Szó sincs köztes helyzetről, inkább a hazaként elfogadásnak előbb méretéről, majd megnevezhetőségéről („Ha szerencséd van, hazád lesz a haza is. / Vagy nem”), egy hazának vallott tér tágulásáról, a világra ráismeréséről, belakásáról, amelyben annyi minden otthonosnak tetszhet. „Az-tán kezd kisebbedni ismét.” Talán országnyira szűkül. „Élet-Trianon”, amely veszteségtudatot sugall. S a haza milyenségében egyre jelentékenyebb szerep jut a személyesnek, az intimnek, a bensőségesnek, egy élet meghitt részleteinek. A vers utolsó sorai növelik a kétségeket, a pontos válasz korábban végigjárt stációit, melyek belső ellentmondásai oly nyugtalanítók. A „kicsi” hazából eljutottunk a kicsi hazába, melyben a személyiség nem látszik elférni. „Kicsap belőle a tested, / mint kályhából a láng. / Aztán kialszik.” A felhevített érzelmek kihunyta párhuzamos lehet a milyenségével vívódó személyes étellel, a bensőségestől bensőségességig eljutván a földobott kő példázatára emlékeztethetne. A címlapon és a 156. lapon lehetséges a verscím állásfoglalásra készítő versmondata olyan belső monológgal folytatódik, amely ki-ki számára meghallhatóvá teszi, elgondolkodásra formálja a kérdést, a versben megtett gondolati út a lehetséges igeneket és nemeket sorakoztatja föl, vers- és életívet rajzol ki, amelyhez az olvasónak (ez a kérdésbe fejtett felszólítás) valamiképpen viszonyulnia kellene. A vers állásfoglalása gondolatmenetébe van belesűrítve, nem ajánl kényelmes helyzetbe lépést. Ellenben a hiteles költői szó a verskötet egészének mondataihoz fűz megjegyzéssorozatot, amely egy akár ígéretes párbeszéd felhívásul szolgálhat. Markó Béla költői teljesítménye a legújabb magyar irodalom igen jeles eseménye.

Markó Béla: *A haza milyen?* Kalligram, Budapest, 2021.

Love story ősszel

Előkerül a kés a párna alól?

Papp Katalin: *Kés a párna alatt*. Forum, Újvidék, 2020.

A *Kés a párna alatt* című kötet fő tematikái a nőesség, a család, a szerelmi kapcsolat, a szexualitás, illetve a hiány és a felnőtté válás. Papp Katalin debütökötétét átjárja az erotika: hol betartva a határokat, hol szemérmetlenül átlépve azokat.

Papp Katalin a szexualitást érzéki, természeti motívumokkal ábrázolja, („Mozgásom alattad levelek tánca a szélben / A tiéd bennem néma hullámverés” [*Ali baba*]), melyek jelenléte szinte összes versében kitapintható. A költői képek vizualitását a szerző saját fotói teszik még élményszerűbbé, amelyek így festményszerű fotókká alakulnak.

A kötetben gyakoriak az ajánlások, az egy-egy családtaghoz (Rózsi nagynak, Tatinak, Maminak), volt szerelméhez, szeretőnek írt versek. A Drummó Gergőnek szóló szövegek reprezentálják legintenzívebben a szerelemből fakadó szenvedést. Drummó Gergővel való viszonya egyszerre érzékelteti a kés előbújását és annak hiányát, ilyenkor felerősödnek a testi képek („szeresd a kint továbbra is őt” [*Nevék: Drummó Gergőnek*]), így a kés a párna rejtekében lapul továbbra is („álmaimtól sírnak a csókjaidra éhes szeméremajkak” [*Hagyni*]). Az anyja halálát tematizáló versekkel pedig párhuzamot von a magyar irodalom híres mama-verseivel („tudtam, nem ihatom többé, / amit vacsorára adtál, / és nem is emlékszem már, / milyen édes volt” [*Üvegkoporsó. Maminak*]).

Pressburger Csaba a kötet fülszövegében azt írja: „Nem marad a kés a párna alatt. Csontig hatol, a végletekig kiélezve az érzékeket” – de valahogy a versek mégsem keltik a veszély érzetét az olvasóban, aki így inkább felszáll a lírai én megsebzett lelki hullámvasújtjára, és vele együtt érzi át a kint, a szenvedélyt, a szenvedés különféle mozzanatait és a hiányérzetet. Szerencse, a szerző az olvasóra bízva a választ a kérdésre, miszerint előbúj-e a kés a párna alól?

UNGVÁRI SZENDE-EDELKA

2001, Sepsiszentgyörgy. Jelenleg Kolozsváron él.

Kalandok az almában és azon túl

Bertóti Johanna: *Almából ki, körtébe be*. Koinónia Kiadó, Kolozsvár, 2020.

A kukac tudja, hogy a kalandok nem érnek véget a tél beköszöntével, a móka pedig folytatódik az almán túl is. Bizhatunk benne, hiszen ismeri már a kukackudarcot rejtő átverések zamatát, és hát valljuk be, „[a]lmából ki, körtébe be, / ez a kukac élete” (*Kukac*, 57.).

Bertóti Johanna *Almából ki, körtébe be* című kötet 2020-ban jelent meg a kolozsvári Koinónia Kiadó gondozásában. A zenész-énekesként, színészként, dramaturgként ismert költő dallamcentrikus verseit Zengővári Judit minimalista illusztrációi egészítik ki. A kimagasló nyelvi igényességgel, tudatosan megválasztott versformákkal és ütemes verseléssel megalkotott szövegeket és az egyedi formavilágot megjelenítő színes rajzokat tizennyolc megzenésített vers egészíti ki, amelynek maga Bertóti a szerzője és előadója.

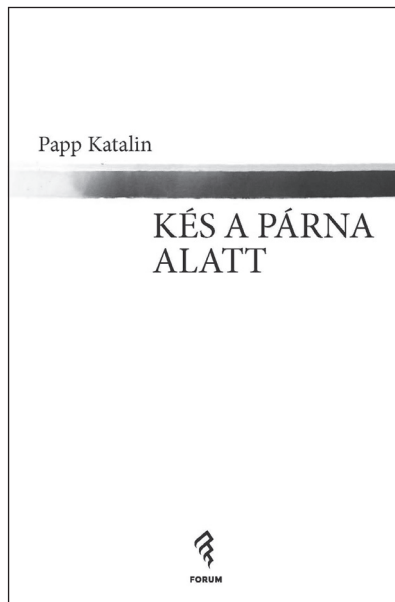
Az olvasót (bajusz)balba, legóharcba, szüretre, iskolába – egyszóval játékba – hívja a triangulumos aligátor, a büszke zebra vagy épp a katicabogaras kéményseprő. Szóeleményeket felelevenítő hónapsorolókat, madaraknak szóló találós kérdéseket, számolókat, szobaszörny-leltározásokat, különféle madár- és eszperente nyelveket talál az, aki unalom helyett, a kötet kézbevételevel, útnak indul a még járatlan ösvényeken.

A három ciklusba rendezett versek szereplői az időrendiség linearitását követve indulnak el és érkeznek meg. Az újévi kívánságoktól és fogadalmaktól a hóba tapadt madárlábnymok vezetnek el a szivárványos tavaszig, hogy aztán a gomba-családlátogatásokat, a hernyók átalakulását követően, a szellőolló lombkoronákat kopaszra nyíró rituáléja és az ősz hajfestése után megtaláljuk a csend és a karácsonyi csoda létrejöttének helyeit.

Legyen szó ünnep- vagy hétköznapokról, az óvodások óriáspanaszairól, Weöres vagy Radnóti visszhangjairól, Bertóti első gyerekkötete végtelen örömtánc, amelyben „[a] tyúknak görény a párja, / róka cirógat egy nyulat, kutya nyávog, cica ugat, / eger zenél, macska járja” (*Állatfarsang*, 18.), s amelyben mindig „van, aki a dalt adja / és van, aki hallgatja” (*Zenebona*, 23.).

SHALLÓ TÜNDE

1997, Kézdivásárhely. Szülővárosában él.

FÜLSZÖVEG

Haiku

Szöveg: Vincze Ferenc | Rajz: Csillag István

Aki Stănescu Muszorgszkijra emlékeztette

Kilencvenéves lenne, de már tíz éve halott a romániai dzsesszélet ikonikus alkotója, Johnny Răducanu. Amikor Nichita Stănescu rá jellemző, velőig hatóan avantgárd szószervezetekkel rajzolta körül Răducanu „sivatagi némaságának” s a maga elismerő féltékenységeinek kontúrjait, a brăilai mester (anyakönyvezési nevén Răducanu Crețu) már túl volt életművének meghatározó csúcsein. Ezeket a teljesítményeket 1984-ben az Electrecord öt nagylemezből álló albumban közre is adta, s aki a korongokat módszeres figyelemmel végighallgatja, jó eséllyel ráérezhet Răducanu átütő erejű művészetének egynemely titkára. Bár nemzetközi léptékben is számontartották, ő maga nem törte kezét-lábát a mondialis divatkívánalmaknak való megfelelésért, nem másolt, nem hízelgett, nem alkalmazkodott. És egyáltalán nem írt/játszott *etno dzsesszt* – ahogy egyébként több vagy kevesebb sikerrel sokan próbálták –, időről időre mégis egzisztenciális felismerésként jelenik meg számaiban a román elem. Műveinek (ettől is) összetéveszthetetlen arca van.

A zene, mondhatni, elkerülhetetlen volt számára. Családjában mintegy háromszáz évre visszavezethető zenési hagyományokat tartottak számon. A legemlékezetesebb muzsikás ős kétségtelül a nyiretűn játszó nagyapa, Petre Crețu Solcanu primás volt, de a később Johnnyvá lett Răducanu édesanyja szintén zongorázott, apja, Costică Crețu a brăilai Leonard operatársulat kísérő zenekarának bőgőse volt, s a kisgyerekkori halálos betegségeket túlélő testvérei is mind zenéltek. Johnny fivérei közül Dumitru (Mitică) zongorista és zeneszerző lett Bukarestben, akinek fia, Michael Crețu (Johnny Răducanu keresztfia) bőgősként ugyancsak a komponálással boldogult leginkább, nem mellékesen manchesteri tanár is lett. A népes Crețu család tehát a roma hagyományok legtávlatosabb, legszabadabb útját járta be hagyományos cigány népzeneben, szimfonikusban, operettben, dzsesszben, románcokban vagy épp a könnyűzene nyomvonalán.

El tudjuk-e képzelni úgy igazán, milyen lehetett 1936-ban az a Brăila, ahol az ötéves kisfiút egy Giuseppina Papanti nevű tanárnő, a város 1883-ban alapított Lyra Filharmóniai Társaságának egyik munkatársa kezdte zongorára oktatni? Nem könnyű feladat, bár Brăila a dicstelen negyven-velahány esztendő dacára ma is képes, ha tétovázva is, a fé-

nyes évtizedekre emlékeztetni. A világháború után Johnny – meglepő váltással – a kolozsvári zeneiskolát járta ki. Itt bőgő szakon abszolvált 1953-ban, majd a bukaresti Ciprian Porumbescu Konzervatóriumában tanult tovább. De már főiskolai stúdiumainak első évében felkarolta őt a szép emlékü diva, Maria Tănase, így Răducanunak módja nyílt belenőni a zenekari üzemmódba, és a számos országos turné között bizony tartós bukaresti kapcsolatokra is szert tett. 1957 és '71 között az Electrecord hanglemezkiadó vállalat zenekarának tagja volt. A hatvanas években aztán néhány nemzetközi turnén is részt szabadott vennie. A KGST-országokban, később meg a nyugati „szabad világban” is megszaporoztak koncertalkalmi: Moszkva, Varsó, Prága és Belgrád után Svédország, Hollandia, az NSZK, Spanyolország, Franciaország, Görögország, Belgium, Svájc következett – s majd természetesen az Egyesült Államok is. 1976-ban az USA kulturális minisztériumának érdemlevelet nyújtották át neki (ekkor nyilván amolyan „kelet-európai kulturális nagykövetség”), '87-ben pedig a new orleans-i Louis Armstrong Akadémia tiszteletbeli tagjává választották.

Răducanu diszkográfiájában mintegy tucatnyi hanglemez cím szerepel, ezek közül kiemelkedik a *Jazz made in Romania* (1987), a három *Vallomások* című korong, a *Jazz made in Romania* San Francisco-i koncertfelvétele (Teodora Enache közreműködésével, 2002), a *Chamber Jazz Music* (2008) vagy az *Inside Stories – Jazz Poems* (2009). Volt továbbá jó néhány színi produkció is, amelyekhez a munkáját igényelték, ekként például a *Cseresznyés kert*hez vagy a *Don Juan*hoz is írt színházi kísérőzenét.

2002-ben jelent meg első ön-életrajzi jellegű könyve, a *Singurătatea, meseria mea* című a Regent House Printing & Publishing gondozásában, majd 2005-ben a második biográfiai vététesű munkája, a *Țara lui Johnny* a Vivaldi kiadónál.

Életet habzsoló, természetes ember volt. A habzsolás nyomán súlyos diabétesz vett erőt rajta. Őt by-pass-műtéten is átesett. Az új román állam (értsd: a '89 utáni) szégyenletes nyugdíjjal „becsülte meg”. Nem ő volt az egyetlen, aki rezzenetlen arccal vette tudomásul az otromba halátlanságot.

AMPLITÚDÓ

Január 2-án, életének 75. évében elhunyt Ágoston Vilmos marosvásárhelyi születésű író, esszéíró, kritikus, tanár, a marosvásárhelyi rádió egykori munkatársa. Kritikái az Utunk, a Korunk, az Igaz Szó, A Hét, az Ifjúmunkás és a Hargita hasábjain olvashatók. Regények, tanulmányok, kritikák szerzője, több kötet szerkesztője. Az utóbbi években San Antonióban (Amerikai Egyesült Államok) élt, ott is hunyt el.

Január 6-án zajlott a *Ne csak a fióknak... avagy kocsmától a kultúráig* című minikonferencia Kolozsváron. A konferencia első eseményén Mostis Gergő és Márkos Tünde beszélgettek kocsmák és kultúra viszonyáról, ezt követően a *Ne csak a fióknak!* kreatív írás versenyének záróeseményét és felolvasóestjét kísérelték figyelemmel az érdeklődők. Az estet a Kvab zenekar koncertje zárta.

Január 10-én nyílt meg a kolozsvári BBTE Magyar Film és Média Intézetének fotókiállítása, amelyen az intézmény másodéves hallgatóinak munkái tekinthetőek meg. A kiállítást Diana Drăgan Chirilă képzőművész nyitotta meg, előadást dr. Molnár Attila fotótörténész tartott.

Január 11-én kiállítás nyílt *Visszatekintés – Erdélyi fotóművészek* címmel a bukaresti Liszt Intézetben. A kiállítást Eugen Negrea, az egyesület elnöke nyitotta meg.

Január 13-án nyílt meg a Magyar Újságírók Romániai Egyesületének kiállítása a csíkszeredai Megyeháza Galériában, amelynek anyagát idén is a Brassai sajtófotó-pályázatra beérkezett munkák képezték. A kiállítást Szűcs László, a MÜRE elnöke nyitotta meg.

Idén is meghirdette a Móríc Zsigmond alkotói ösztöndíjat a Petőfi Irodalmi Múzeum. Január 15-ig pályázhattak a 35 évnél fiatalabb költők és prózaírók az egyéves támogatásra.

R. T.

HÍREK

ELŐFIZETÉS

A HELIKON IRODALMI FOLYÓIRATRA

Előfizető neve:

lakcíme:

e-mail-címe:

számlázási cím:

Meddig szeretne előfizetni?

- Negyedéves előfizetés: 32 lej – 6 szám
 Féléves előfizetés: 63 lej – 12 szám
 Egyéves előfizetés: 126 lej – 24 szám

Hogyan szeretne fizetni?

- Banki átutalással szeretnék fizetni
 Postai úton szeretnék fizetni
 Külföldi előfizető vagyok

Postai úton történő előfizetés esetében

a postaszelvényre a címzetthez a következő megjegyzés irandó: *Redacția Helikon pentru Deák Judit*. Postacím: 400002 Cluj-Napoca, Str. Petru Maior nr. 7., ap. 4., Jud. Cluj.

Banki átutalással történő előfizetés esetében:

Banki adatok:
 Uniunea Scriitorilor din România • Cf.: RO2786991 •
 Cont: RO63 RNCB 0106 0005 0872 0001 • BCR –
 SUCURSALA CLUJ

A megjegyzéshez a következő szöveget szükséges bevezetni: *Abonament pentru Redacția Helikon*.

Külföldi előfizetőinket arra kérjük, hogy előfizetési szándékukat e-mailben (kvari.helikon@gmail.com) vagy telefonon (0040-264 431 577) jelezzék.

Az előfizetői szelvényt postai vagy villámposta-címünkre várjuk.

Tálcán kínált mesevilág

Darvay Tünde képzőművész színes világa sokunknak ismerős lehet a *Szivárvány* és a *Napsugár* gyermeklapok oldalairól, de sajátos élmény jobban elmerülni a részletgazdag táblaképeinek univerzumában, és testközelből megtapasztalni érdekes anyagválasztásait, technikai megoldásait. A Szentegyház utcai katolikus galériában október 12-én megnyílt *5 O'Clock Tea* című kiállításon a festő-illusztrátor elmúlt három évben készült alkotásait nézheti meg a közönség.

Ötórai teára, látszólag könnyed beszélgetésre hív bennünket a művész, de a vibráló narancssárgák és pirosak mellett a bársnyagos türkizek, kékek és feketék kontrasztja időnként komolyabb mélységeket sugall. A Chagallra emlékeztető álomszerűség, az alakok lebegése, az ölelésben megnyúlt karok, az érintésre vágyó ujjak vagy az expresszív, hatalmas szemek eltávolítanak minket a mindennapi valóságtól, holott mégiscsak a nap mint nap megtapasztalt élményekkel találkozunk. Szerelmi játsszámok jelennek meg, külső és belső utazások, vágyott találkozások, koronás, mesebeli királynők, rókák és macskák néznek ránk a falakról. Irodalmi, sőt, filmes élményeket is megragad a festő, amikor *Liza, a rókatündér*, *Noé bárkája*, *A brémai muzsikások* történetét látjuk, vagy éppen Oscar Wilde portréját.

A festményeknek a keret nem szab határt, sőt, kitágítja a képteret és az értelmezési lehetőségeket is. A kép szerves része, ugyanúgy viszonyul hozzá a művész, mint a képhez, fest rá, ragaszt rá, elhíti velünk, hogy a falécek öltésekkel vannak összevarrva. Vagy kifejezetten más tárgyakat von be az alkotásba, így válik jelentésteli hordozóvá tányér, sakktábla, lapító. Valószínűleg mindenki lelkének a fiókjában ott lapul egy vízontlátás vagy egy hajnali szerenád emléke, de Darvay Tünde ezt kézzelfoghatóvá is teszi, amikor műveit (*Vízontlátás* és *Hajnali szerenád*) egy-egy kifestett fiókba helyezi el. A *Szülőfalum fölött* című alkotás is mintha egy nagymama által féltve őrzött tálcára lenne festve, amelyen gyerekkorunkban hozta vasárnap délelőtt a kakaót.

Érdekes a festmények részleteire is figyelni, hiszen nagyon változatos technikával készültek, ezért a különböző fényviszonyokban más-más arcukat mutathatják. A vastagon felvitt festékréteget olykor belekarcolások teszik reliefszerűvé, a puha színhatásokat nyomtatott applikációk, rá-

ragasztások, zománccrészletek tarkítják. A megjelenített játsszámokat gyakran kíséri sakktáblaszerű geometrikusság és valós táblékorongok.

A művek párbeszéde a megismételt motívumokban bontakozik ki. Többször megjelenik a kisebb-nagyobb ház, az útszerű szaggatott vonalak, asztalok üres üvegekkel, poharakkal, csészékkel. Mintha a szereplők előkészítették volna már a vendégfogadást, folyton várának valakit vagy egymást. Az olyan játékosabb témák között,

mint az ablakkeretben megmutatott *Bújócska*, a *Brémai muzsikások* vagy a *Love story*, őszszel komolyabb problémák is megjelennek. A pénz és a rohanás, a bizalmatlanság ebbe a világba is beszivárog. A *Függőség* drámai színhatásai vagy éppen *A kétezerhúszas év története* című önarckép azt mutatják, hogy a mesevilágban sötét mélységekben is lehet járni. Sőt, talán épp ezek a mélységek teszik teljesebbé a boldog lebegést. Úgy, ahogyan a fekete és a sötétkék felerősítik a sárgát és narancssárgát.

ARTEFAKTUM

Love Me or Leave Me

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN | KARÁCSONYI ZSOLT: főszerkesztő – vers, műfordítás | DEMETER ZSUZSA: főszerkesztő-helyettes – kritika, tanulmány | Főmunkatárs: EGYED EMESE, KIRÁLY LÁSZLÓ | Szerkesztőség: HORVÁTH BENJI: Pavilon 420 | MÁRČUȚIU-RÁCZ DÓRA: Artefaktum, honlap | MÁRTON EVELIN: próza | PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú | DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár | RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő | SZENKOVICS ENIKŐ: korrektúra | Lapterv és számítógépes tördelés: IDEA PLUS, KÖNCZEY ELEMÉR, FAZAKAS BOTOND | Nyomda: MISZTÓTFALUSI KIS MIKLÓS REFORMÁTUS SAJTÓKÖZPONT | Szerkesztőség: 400002 Cluj-Napoca, str. Petru Maior nr. 7., ap. 4. | I. posta, Pf.: 245. | Telefon: (004) 0264 431 690, (004) 0264 431 577 | Villámposta: kvari.helikon@gmail.com | Honlap: www.helikon.ro | A lap megjelenését a HELIKON KULTURÁLIS EGYESÜLET támogatja – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE | ISSN 1220-6288

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale | Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.